

HANCIK
DERNEĞİ
VAKFI

Ahi Şerafeddin ve Ankara Ahilerinin Aziz Hâtıralarına

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

HAMİLİK
OKULU
VAKFI

OSTİM TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
ANKARA

 HALKBANK 85. Yıl

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Ahi Şerafeddin ve Ankara Ahilerinin Aziz Hâtıralarına

Editör

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala

Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: 124

Toplantı Metinleri: 38

ISBN: 978-605-7912-35-0

Yayıncı Sertifika Nu: 48453

Ankara, Ağustos 2023

“Bu eser, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Hamilik Okulu Vakfı, OSTİM OSB, OSTİM Teknik Üniversitesi Ahi Evran Anadolu Müteşebbisliği Araştırma Merkezi ve Türkiye Yazarlar Birliği ortak yayımıdır. Eserimiz, Halkbank'ın katkılarıyla yayımlanmıştır.”

Editör

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala

Şûra Şeref Heyeti

D. Mehmet Doğan

Orhan Aydın

Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan

Prof. Dr. Murat Yülek

Dr. Ahmet Albayrak

Şûra Tertip Heyeti

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Bayram Bulgurlu

Dr. Öğr. Üyesi Turan Şişman

Dr. Öğr. Üyesi Nuri Salık

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Coşkun

Dr. Öğr. Üyesi Esra Kumaş

Gülnaz Karaosmanoğlu

Yurdum Hasgöl Güvener

Öğr. Gör. Gamze Bulgan

Songöl Çalış Arat

Zeynep Aydemir

Tasarım: www.mtrmedya.com

Baskı: Göktuğ Ofset Yayıncılık Matbaçılık Tic. Ltd. Şti. - Ankara

Matbaa sertifika Nu: 47538

* Eserdeki yazılar tamamıyla yazarların sorumluluğundadır.

İçindekiler

TEBRİK MESAJI

Recep Tayyip ERDOĞAN	5

TAKDİM YAZILARI

Cevdet YILMAZ (Dr.)	9
Orhan AYDIN	13
Musa Kâzım ARICAN (Prof. Dr.)	17
Murat YÜLEK (Prof. Dr.).....	19
Gürsel BARAN	23
Hacı Bayram BULGURLU (Dr.).....	25
Ahmet ALBAYRAK (Dr.).....	27

ÖNSÖZ

Muhammet Enes KALA (Doç. Dr.)	29

GİRİŞ

Ankara'nın Ruhu: Ahilik, D. Mehmet Doğan	39

1. BÖLÜM:

FÜTÜVVETTEN AHİLİĞE-AHİLİKTEN MEDENİYETE

Ahilik Teşkilatı (Kavramsal ve Tarihi Açıdan), Sevgi Işık Erol (Prof. Dr.)	51
Ankara Ahileri İçinde Anadolu Bacıları (Bacıyan-ı Rûm), Günay Kırpık (Prof. Dr.)	63
Sosyal Sağlık Perspektifinden Ahilik Erkanı:	
Erdemlere Aidiyet Söylemi, Hür Mahmut Yücer (Prof. Dr.)	83
Ahilik Teşkilatını Yaşatan Değerler, Süleyman Kızıltoprak (Prof. Dr.).....	103
Türkiyede Ahilik Çalışmalarının Seyri 1913-1932, Yusuf Turan Günaydın	123

2. BÖLÜM:

AHİLİK UYGULAMALARININ DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Sosyal ve Kültürel Bir Kurum Olarak Ahilik, Ahmet Gökbel (Prof. Dr.)	137
Ahiliğin Tarihi Kökenleri ve Çağdaş İş Dünyasına	
Ahlâki Çözüm Üretme Kapasitesi, Mahmut Arslan (Prof. Dr.).....	155
Özel ve Sosyal Politikalar Arasında Ahilik Kurumunu Ele Almak, Faruk Taşçı (Prof. Dr.)	173

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

"21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik"

<i>Ahilik Kurumunun GZFT Analizi, Ahmet Çoşkun (Dr.)</i>	185
<i>Tasavvuf İrfan ve Ahlâkının İktisadi ve Sosyal Alanda Bir Tezahürü Olarak</i>	
<i>Ahi Teşkilatı, Tolga Keskin (Dr.)</i>	195

3. BÖLÜM:

HAYATA AHİLİKLE BAKMAK

Fütüvvet veya Ahilik Bireysel Düzeyde Modern Dünyaya Ne Ölçüde Uyarlanabilir?

-6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremlerden

Bazı Örnekler ve Değerlendirmeler-, Ekrem Erdem (Prof. Dr.)

239

Türkiye Ekonomik Kalkınmasında Ahilik İlkeleri, Hasan Vergil (Prof. Dr.)

257

Ahilik Çağdaş Minarşizme Meydan Okuyabilir mi?, Hasan Yücel Başdemir (Prof. Dr.)

289

İnsandan Medeniyete Ahiliğin Önerdiği İnsan Modeli

-Manzum Fütüvvetnâmeler Üzerine Bir Okuma Denemesi-, Muhammet Enes Kala (Doç. Dr.).....

297

Ahilik: Ahlâk, İktisat ve Zihniyet Üzerine Bir Değerlendirme, Emrullah Kılıç (Dr.).....

315

4. BÖLÜM:

21. YÜZYILDA İKTİSADİ HAYATA AHİLİK ZAVİYESİNDEN BAKIŞ

Ahilik Kurumsal Olarak Modern Ekonomik Hayata Ne Ölçüde Uyarlanabilir?

-Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Bazı Örnekler Üzerinden Bir Değerlendirme-,

Ekrem Erdem (Prof. Dr.) - Savaş Savaş (Arş. Gör.)

329

Kobi'ler İçin Blok Zinciri Uygulamaları ve İyi Örnekler, Zeki Özen (Dr.).....

349

Küresel, Bölgesel ve Yerel Fırsatlar ve Zorluklar İktisadi Hayata Ahilik Perspektifinden Bakış -

Girişim Sermayesi Yatırım Fonu Örneği, Ömer Emeç (Dr.) - Yavuz Selim İşleyen.....

359

Distopya ve Ütopya Ayrımında Ahilik Teşkilatı, Yurdum Hasgül Güvener

379

5. BÖLÜM:

AHİLİK ZAVİYESİNDEN KURUMSAL YAPILANMALAR

Dirlik Kurumları, Ruşen Ahmet Albayrak (Dr.)

393

Ahilik ve Yeni Nesil Kümelenmeler, İlhami Pektaş (Dr.).....

407

Ahilikteki Orta Sandıklarının Bir Modern Zaman Uyarlaması:

Kurum İçi Dayanışmaya Dayalı Orta Sandığı, Mustafa A. Sancar (Dr.)

437

Ahilik Bağlamında Kooperatifçilik, Başak Tanınmış Yücememiş (Prof. Dr.) - Adil Döşeyen.....

447

SONUÇ BİLDİRGESİ

459

TÜRKİYE EKONOMİK KALKINMASINDA AHİLİK İLKELERİ

Hasan VERGİL*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ülkelerin tecrübeleri kalkınmanın mümkün olmakla birlikte gerçekleşmesinin oldukça zor olduğunu göstermiştir. Kalkınma modelleri tüm ülkelerde geçerli olacak kalkınma politikalarını önerirken aslında her ülkenin kendine has farklı karakter ve kısıtlamalara sahip olduğunu göz ardı etmektedir. Dünyada gelişen ve değişen siyasi ve ekonomik fikirlere paralel olarak ekonomi politikalarını belirleyen Türkiye, yüzyıllık bir devlet olmasına rağmen pek çok kalkınma göstergesine göre henüz gelişmiş ülkelerin gerisinde durmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin ve Türkiye'nin ekonomik kalkınmasının gerçekleşmesinde, Batı merkezli topluma uygun olarak geliştirilen tek tip kalkınma modelleri yerine kendine has değerlerin kullanılarak bir model oluşturulması iktisadi, sosyal ve siyasal hedeflere ulaşmada daha fazla yardımcı olabilir.

1700'li yıllara kadar Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde yaklaşık 600 yıldan fazla etkisi görülen Ahilik teşkilatı Müslüman halkın din, gelenek ve ahlâkına uygun prensiplerle iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel bir sistem kurmuştur. Bu sistemle ahilik teşkilatı eğitim, iktisat ve siyaset gibi hayatın pek çok alanında etkili olmuş, devletin ulaşamadığı durumlarda devletin ikamesi rolünü üstlenmiştir. Bir esnaf-sanatkâr dayanışması ve yardımlaşması şeklinde kurulan teşkilat, aslında ahlâklı, dininin hükümlerini bilen ve yaşayan ve iş disiplinine sahip birey temeline dayalıdır. Belirlenen ahlâk ve iş disiplinine sahip olmayan esnafın, örneğin, içki içme, zinaya bulaşma veya kıskanç olma gibi İslâm dininde yasak olan veya hoş karşılanmayan fiilleri işleyenlerin ahilik teşkilatından atılması söz konusudur¹. Ahilikte iş ve meslek açısından nitelikli ve fikir ve yaşayış açısından ahlâklı bireylerin dayanışma ve işbirliği içerisinde üretim yaparken bir denge içerisinde bireylerin ve toplumun huzuru ve mutluluğu hep ön planda olmuştur.

* Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi

1 Karagül (2018), Ahilik teşkilatından atılmaya iten başlıca davranışlar olarak “içki içme, zinaya bulaşma, münafıklık, söz taşıma ve iftira etme, gurur ve kibir, merhametsizlik, kıskançlık, kin besleme, ahde vefa etmeme, yalan söyleme, emanete hıyanet etme, başkasının ayıbını açığa vurma, utanma özelliğini kaybetme, cimrilik ile adam öldürme” fiillerini sıralamıştır.

Ahilik sistemi ve ahilik teşkilatı iktisat, sosyal hayat, ahlâk ve kültür gibi pek çok açıdan incelenmiştir. Örneğin, Karagül (2018), Ahiliğin tarihçesini, değerlerini tartıştıktan sonra bu değerlerin ve sistemin Osmanlı Devleti'nin kurulmasında ve yaşatılmasındaki önemine değinmiştir. Ayrıca Türk-İslâm dünyasının karşılaştığı sorunların çözümünde batıda üretilmiş neo-klasik politikaların uygulanması yerine kendi değerlerine uygun politikaların geliştirilmesi ve uygulanması gerektiğini ve bunun için de ahilik değerleri ve sistemi gibi kurumlardan faydalanmak gerektiğini vurgulamıştır. Masca ve Karagül (2017) ahiliğin temelleri ile sosyal sermaye arasındaki bağı tartışarak ahilik sisteminde ortaya çıkan bireyler arasındaki güven ilişkisinin, bir toplumun iktisadi ve sosyal alanda daha iyi hale gelmesinin bir teminatı olduğuna vurgu yapmışlardır. Son olarak, Kaçanoğlu (2021) ahilik sisteminin kapitalist sistemin bir alternatifi olup olmadığını sorgulayarak, İslâm iktisadının kapitalizm karşısında alternatif bir sistem kurduğunu ve ahilik ve benzeri kurumların benimseyeceği değerler ve uygulayabileceği politikalar konusunda İslâm iktisadına kaynak olabileceğini öne sürmüştür.

İktisadi kalkınma; birbirine bağılı milyonlarca insan, firma ve kurumlardan oluşan oldukça karmaşık bir sistemde zaman içerisinde meydana gelen bir süreçtir. Bu sistemde ekonomi, sosyal ve tabii kısıtlardan bağımsız değil, bireylerin refah seviyeleri de içinde buldukları toplum ve ekosistemden bağımsız değildir. Ekonomik kalkınma sürecinde birey, kurumlar ve toplum dinamik bir biçimde etkileşime girmekte ve yeni duruma adapte olmaktadır. Ekonomik kalkınmanın kolay bir şekilde gerçekleşmesi de bireyler, firmalar, toplum, devlet ve oluşturulan kurumlar arasındaki koordinasyonun başarısına bağılıdır. Bu nedenle ekonomik kalkınmanın daha kolay gerçekleşmesi için uygulanacak politikaların uygulandığı yerdeki farklılıklara uygun olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Ahilik teşkilatının sahip olduğu kanaatkârlık, iddihardan kaçınma, işbirliği ve dayanışma gibi iktisadi ilkeler aslında Türkiye'de yaşayan insanların kendi dinlerinden gelen değerlerdir. Bu çalışmada Ahilik teşkilatının sahip olduğu kanaatkârlık, iddihardan kaçınma, işbirliği ve dayanışma, iç denetim ve ürün standardizasyonu gibi iktisadi ilkelerin bir ülkenin kalkınmasında ne derece önemli olduğu tartışılacaktır. Çalışmada Ricardo Hausmann, Dani Rodrik ve Andrés Velasco (2005) tarafından geliştirilen büyüme teşhisi yaklaşımı kullanılacaktır. Bu yaklaşımda bir ülkede özel yatırımların ve girişimcilik faaliyetlerin niye düşük seviyelerde olduğunun araştırmasında ülkelerin sahip olduğu kısıtlar bir karar ağacı ile sistematik hale getirilmiştir. Her ülkenin farklı ekonomik fırsatlara ve kısıtlara sahip olması, söz konusu stratejilerin uygulandığı ülkeye göre farklılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Bu yöntem kullanılarak Ahilik teşkilatının ileri sürdüğü ilkelerin Türkiye'nin ekonomik büyümesindeki kısıtları çözmeye ne derece önemli olduğu bir az gelişmiş ve Müslüman ülke (Pakistan) ve iki gelişmiş ülke (ABD ve G. Kore)

kıyaslamaları ile ortaya konulacaktır. Özellikle ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli olan ve ahilik teşkilatının ilkeleri arasında da yer alan insan sermayesi, mülkiyet hakları, yolsuzluk, bilgi dışsallıkları ve koordinasyon dışsallıkları konuları tartışılıp Türkiye'nin bu kavramlarla ilgili göstergelerdeki performansı ortaya konulacaktır. Böylece Türkiye'nin ekonomik büyümesinin önündeki engeller teşhis edilerek, Batı merkezli, kalkınma için yapılması gereken uzun kurumsal ve yönetim reformları listesi yerine, Türkiye'nin kendi tarihi değer ve oluşumlarına dayanan daha etkin büyüme stratejileri belirlenebilecektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ahilik teşkilatının iktisadi ilkeleri hakkında kısaca bilgi verilecek ve ikinci bölümde Türkiye ekonomik büyümesi ve performansı hakkında istatistiki bilgiler verilecektir. Üçüncü bölümde Hausman, Rodrik ve Velasco (2005) tarafından geliştirilen yöntem açıklanarak bu yöntemde bahsedilen kısıtlardan ahilik ekonomik ilkeleri ile örtüşen kısıtlar çerçevesinde Türkiye ve diğer ülkelerin hangi durumda oldukları istatistiklerle analiz edilecektir. Sonuç bölümünde ahilik iktisadi ilkeleri doğrultusunda Türkiye'nin sahip olduğu kısıtlarla ilgili inceleme sonuçları verilecektir.

1. Ahilik İktisadi İlkeleri

Ahilik teşkilatının iktisadi konulardaki ilkeleri bir bireyin sahip olması gereken özellikler (kanaatkârlık ve iddihar), toplumun sahip olması gereken özellikler (yardımlaşma) ve firma-içi olması gereken özellikler (işbölümü, usta-çırak ilişkisi, üretim, ürün kalitesi, iç denetim ve iş ahlâkı) şeklinde özetlenebilir (Karagül;2018, Masca ve Karagül;2017). Bu ilkeler tüm sosyo-ekonomik sistemi özetleyen tek bir teori olmadığı gibi birbirinden tamamen kopuk, bağımsız konular da değildir. Fakat bu ilkeler üç katman temelinde (birey - firma - toplum) birbirini tamamlayan konulardır. Bu ilkelere bütüncül bakıldığında hem bireyin hem de toplumun refahı ve huzurunu amaçlayan fikirler olduğu görülecektir.

Kanaatkârlık, kişinin elindekine razı olması ve başkalarının sahip olduğu şeylere göz dikmeyip aşırı kazanma hırısından kurtulması anlamına gelmektedir. Bu görüşler kapitalist dünyada her bir ekonomik aktörün davranışlarında sadece kendi fayda veya kârını en çok yapmaya çalışması varsayımı ile çelişmektedir. Kanaatkâr kişi kendi faydasını gözettiği gibi toplumdaki diğer bireylerin ve içinde yaşadığı çevrenin de menfaati doğrultusunda davranışlarda bulunur. Bu nedenle kanaatkârlıkta bireysel aşırı zenginleşme yerine, toplumun tüm kesimlerinin zenginleşmesi doğrultusunda özverili çalışma vardır.

Kapitalist sistemde meşru yollardan elde edilen servetin biriktirilmesinde bir engel yoktur. Bu nedenle servet dağılımı eşitsizliği de meşrudur. Hükümetler gelir ve servet üzerine uyguladıkları politikalarla gelir dağılımı eşitsizliğini düzeltme yoluna

gitmektedirler. Fakat Ahilikte ihtiyaç dışı sahip olunan fazla malın (sermayenin) yastık altı edilmesi (iddihar) uygun görülmemiştir. Fazla olan mal (sermaye) başta zekât, sadaka ve diğer yardımlaşma şekilleriyle ihtiyacı olanlara dağıtılmalıdır. İddihardan kaçınma ile gelir dağılımı adaletli hale gelmekte, yoksulluk azaltılmakta ve sermaye tabana yayılarak toplumda sosyal refah artmaktadır.

Ahilikte bir kişinin çıraklıktan başlayıp usta olana kadar tek bir işte mesleğini icra etmesi hoş karşılanmıştır. İnsanların itibarı, ustahğının derecesine bağlıdır. Böylece insanlar mesleğinde uzmanlaşmakta, üretim en yüksek verimlilikte yapılmakta ve tüm alanlarda en yüksek verimlilikte üretim yapıldığında mevcut kaynaklara göre toplumun refahı da en çoğa çıkarılmaktadır. Kapitalist sistemde Adam Smith'le başlayan iş bölümü ve uzmanlaşma, kaynakların verimliliğini en çoğa çıkarmakla birlikte aynı zamanda farklı sektörlerin birbirlerine bağımlı olmasına ve üretim ölçeğinde ölçeğe göre artan getiri olacak şekilde büyümeye de neden olmaktadır. Bir kişinin işinde uzmanlaşıp usta olması ancak usta-çırak yöntemiyle uzun yıllarda istikrarlı bir şekilde işte çalışmakla mümkün olmaktadır. Bir kişinin usta olana kadar işiyle ve yaşayışıyla ilgili eğitimden geçmesi gerekir.

Kapitalist sistemde üreticiler sadece daha fazla kâr elde etmek amacıyla faktör fiyatlarına bağlı olarak en fazla talep edilen malı üretirler. Üretim miktarı ve kalitesi konusunda başka bir kısıt bulunmamaktadır. Piyasalar bu haliyle kaynak dağılımı için etkin bir araç olarak görülür. Bu sistemde kaynak israfı olabilmekte, işçilere bir insan değil de üretimde bir girdi gibi muamele edilmekte ve çevreye zarar verilebilmektedir. Ahilik sisteminde ise amaç, kâr elde etmek değil toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu nedenle aşırı üretimden kaçınılmaktadır. Üretim faaliyetleri ise ahlâka ve dini değerlere bağlı olarak uygun emek ve kar oranları ile yapılmaktadır. Aynı çarşıda mallarını satmak yoluyla esnafın birbirlerini kalite, fiyat ve rekabet açısından gözetlemiş ve aynı zamanda esnaf yardımlaşmaları da sağlanmıştır.

Ahilik teşkilatında, üretilen bir malın tüketiciye ulaşana kadar tüm aşamalar düzenlenmiştir. Böylece her bir esnafın hangi şartlarda işyeri açması, kapatması, fiyat belirlemesi, çalışanlara verilen ücretler ve çalışma koşulları ve ticarete uyulması gereken kurallar gibi pek çok işlem bir iç denetime sahiptir. Böylece üretim esnasında ortaya çıkabilecek haksızlıklar önlenmekte ve bu faaliyetlerde belirli kişilerin değil daima toplumun refahı ön planda tutulmaktadır. Tüm bu iktisadi faaliyetlerde ahlâki kurallar göz ardı edilmemektedir. Ahilikte insanlar davranışlarında, düşüncelerinde ve iş yapış şekline ahlâklı olmak zorundadır.

2. Türkiye'nin Ekonomik Büyüme Performansı

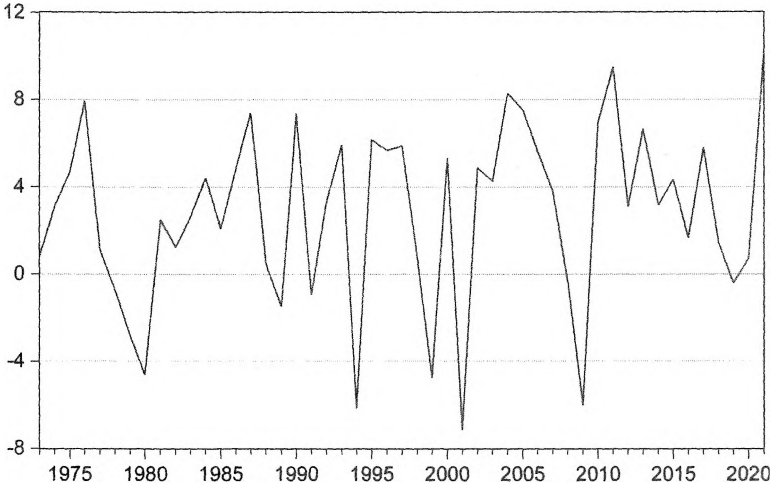
Türkiye, kuruluşundan bu yana liberal milli ekonomi modelini, devlet önderliğinde kalkınma modelini, liberal ekonomi modelini, planlı ekonomi modelini, ithal

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yığıtlık, Ahilik ve Dirlik”

ikameci sanayileşme politikasını ve ihracata dayalı kalkınma modelini izlemiştir. İzlendi ekonomik modellere ve hükümetlerin istikrarlarına göre büyüme oranları da farklılık göstermiştir. Şekil 1, 1973'ten itibaren yıllar itibarı ile büyüme oranlarını göstermektedir. Bu dönem içerisinde büyüme oranı 8 kez negatif, 19 kez %4'ün üzerinde ve diğer zamanlarda ise %4'ün altında ve pozitif olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'nin ekonomisinin daraldığı yıllar 1980 darbe yılı ve 1994, 1999-2001 yurt içi kaynaklı krizler ve 2008 ABD kaynaklı kriz ve en son salgından kaynaklanan 1999 yılı olmuştur.

Ekonomik Büyüme

Şekil 1. Kişi Başı GSYİH Büyümesinin Zaman İçerisindeki Seyri

Kaynak: Veriler World Bank World Development Indicators veri tabanından alınmıştır.

Tablo 1'de görülen dönemler itibarı ile ortalama büyüme performansı yukarıda anlatılanlara paraleldir; krizler dönemi olan 1991-2002 döneminde ortalama büyüme oranı pozitif fakat en düşükken 2003'ten sonraki dönemlerdeki ortalama büyüme oranları daha önceki dönemlerdeki ortalama büyüme oranlarından daha yüksektir.

Tablo 1: Dönemler İtibarı ile Ortalama Kişi Başı GSYİH Büyüme Oranları

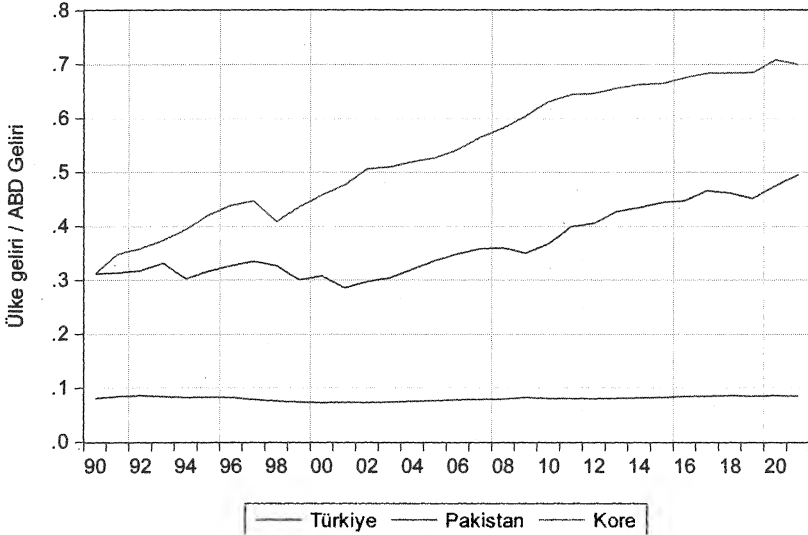
Dönemler	1972-1979	1980-1990	1991-2002	2003-2007	2008-2015	2016-2021
Büyüme oranları	1,71	2,82	1,54	5,01	3,35	2,86

Notlar: Veriler (ABD Doları cinsinden 2015 fiyatları sabitli) World Bank World Development Indicators veri tabanından alınmıştır. Ortalama büyüme oranları $g = \left(\frac{Y_t}{Y_0}\right)^{\frac{1}{t}} - 1$ formülü ile hesaplanmıştır.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Son 50 yılda görülen bu büyüme performansı, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler gelir seviyelerini yakalamasına yetmemiştir. Ekonomik büyüme literatüründeki yakınsama hipotezlerinden bir tanesi, fakir ülkenin zengin ülkeye göre daha hızlı büyüyeceği şeklindedir. Bu hipoteze göre Türkiye'nin zengin ülkelere göre daha hızlı büyümesi gerekmektedir (Jones and Vollrath, 2013, s.63-75, Barro and Sala-i-Martin, 2004, s. 461-482). Türkiye'nin son 50 yılda gelişmiş ülke gelir seviyelerine ne derece yaklaştığını bulabilmek için Şekil 2 çizilmiştir. Şekil 2'de kıyas yapılacak ülke olarak ABD seçilmiş ve Türkiye, G. Kore ve Pakistan'ın zaman içerisinde ABD gelirin ne derece yaklaştığı incelenmiştir. Kişi başı gelir oranları 1'e yaklaştıkça ABD ile o ülke arasında kişi başı gelir yakınsaması olacaktır. Ülkelerin son otuz yıldaki büyüme performanslarına bakıldığında 1990 yılında G. Kore'nin kişi başı geliri Türkiye kişi başı gelirin eşitken, G. Kore, izleyen yıllarda Türkiye'ye göre çok daha hızlı büyüyerek ABD ile kişi başı gelir oranını %70'a kadar çıkarmıştır. Türkiye ise özellikle 2003 yılından itibaren G. Kore'den daha iyi bir büyüme performansı göstererek 1990 yılındaki %30 kişi başı gelir oranını 2021 yılında %50'ye çıkarmıştır. Bir diğer deyişle Türkiye'nin kişi başı geliri ABD'nin kişi başı gelirin yaklaştığıdır. Pakistan'ın geliri ise 30 yıl boyunca ABD'nin gelirin göre devamlı %10'nun altında kalarak gelir yakınsaması performansını gösterememiştir.

Şekil 2. Türkiye, Kore ve Pakistan: ABD'ye Göre Nispi Kişi Baş Gelirleri

Notlar: Kişi başı gelirler satın alma gücü paritesi cinsinden hesaplanmış reel (2017 =100) kişi başı gayri safi yurt içi hasıla verileridir. Veriler, Dünya Bankası World Development Indicators veri tabanından alınmıştır.

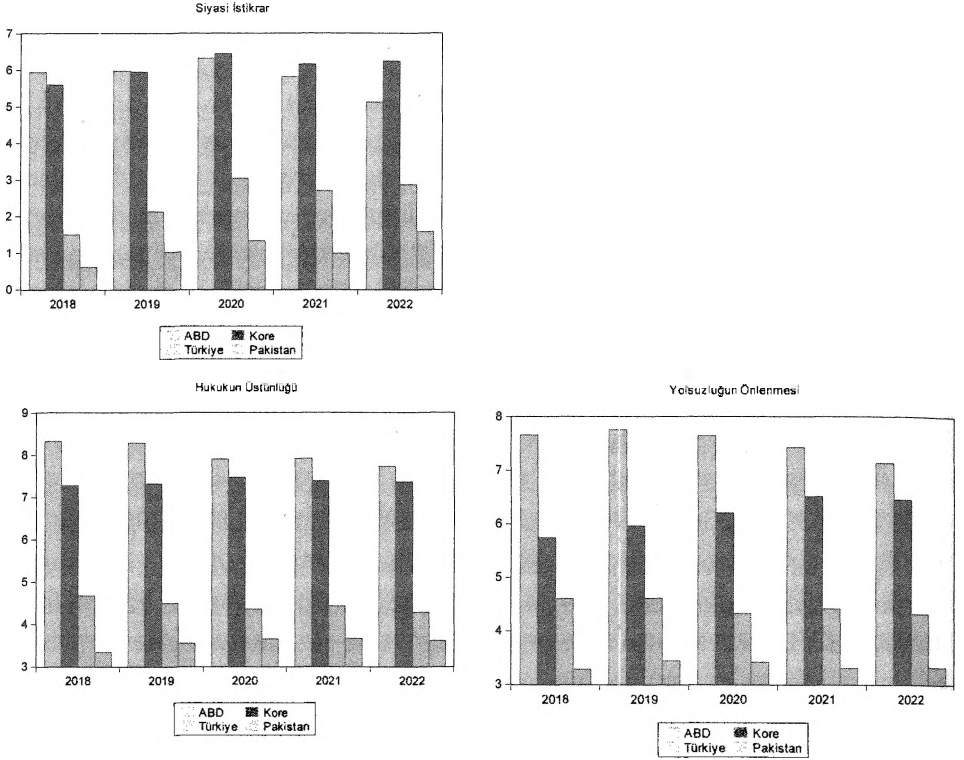
Ahilikte geçerli olan kurallar insanların nasıl davranması gerektiğini belirlediği gibi, üretim yapısını ve ticaret şeklini de belirlemiştir. Bir diğer deyişle ekonomik işlemlerin bu yapıda nasıl etkin işleyeceğini belirlemiştir. Ahilikteki kurallar ve teşkilat yapısı bir kurumdur. Kurumlar insan davranışlarını kanunlar ve sosyal normlarla sınırlandıran şeylerdir. Kurumlar, bir toplumda oynanan oyunun kurallarıdır (North, 1999). Ahilikte olduğu gibi kurumlar işlem maliyetlerini azaltmaktadır. Bu nedenle mal ve hizmet alım satımı, işe başlama ve işin sürdürülmesi için gerekli şartlar, ahilik teşkilatında mülkiyet haklarının korunduğu ve hukukun geçerli olduğu bir ortamın kurulduğunu göstermektedir. Ahilikte bu kurumların kaynağı halkın sahip olduğu din ve ahlak kuralları olduğu için ekonomik işlemler yüzyıllardır sorunsuzca devam etmiştir. Bu tür kurumlar ekonomik kalkınma üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Ters biçimde, bazı ülkelerdeki kurumlar, yatırımları ve mülkiyet haklarını korumuyorsa, yolsuzluk yaygın, politikacılar güçlerini kötüye kullanıyorsa ve kanunlar güçlü şekilde uygulanmıyorsa, bu kurumlar ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkilerler.

Acemoglu, Johnson ve Robinson (2004) kişi başı gelir farklılıklarının esas nedeni olarak coğrafya ve kültürden ziyade ekonomik kurumlardaki farklılıklar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Rodrik, Subramanian ve Trebbi (2004)'ye göre dünyada gelir seviyelerini belirleyen değişkenler arasında kurum kalitesi değişkeni diğer değişkenlere göre daha etkili bir değişkendir. Taşdemir (2019)'e göre Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda iktisadi, sosyal ve siyasi kurumlar düşük büyüme performansının arkasındaki en önemli etkidir.

Osmanlı Devleti'nde Ahilik sistemi ile yaklaşık 500 yıl üretim, tüketim, bölüşüm ve ticaret ilişkileri sorunsuz bir şekilde sürdürülmüştür. Bunun nedeni her bir iktisadi faaliyetteki kuralların belirlenmiş olması ve bu kuralların uygulanmasıdır. Böyle bir sistemde hukukun üstünlüğü geçerlidir ve yolsuzluğa yer yoktur. Günümüzde ise ülkeler kendine has iktisadi, sosyal ve kültürel sorunlar yaşamaktadır. Bu kısımda Türkiye ve diğer ülkelerde Ahilik ve benzeri kurumlara ihtiyacı göstermek amacıyla incelenen ülkelerdeki kurumsal kalite göstergelerine bakılmıştır. Şekil 3, ele alınan ülkelerde son 5 yıldaki kurumsal kalite göstergelerindeki değişimleri göstermektedir. Endeks 1-10 arasında değişmektedir. 10 incelenen göstergedeki en iyi derece iken, 1 en kötü dereceyi göstermektedir.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Kaynak: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org>

Şekil 3: Ülkelerin Kurumsal Kalite Göstergeleri

Şekil 3'e göre kurumsal kalite göstergeleri ile kişi başı gelir arasında tam bir paralellik vardır. En yüksek kişi başı gelire sahip ABD hemen bütün göstergelerde en yüksek puana sahipken, bunu G. Kore izlemektedir. Kişi başı gelirden sonra gelen Türkiye, bu ülkelerden daha düşük puana sahip fakat en fakir ülke olan Pakistan'a göre de çok daha iyi göstergelere sahiptir. Bu sonuçlar kurumsal kalite göstergeleri ile ekonomik gelişmişlik seviyesi arasındaki aynı yönlü ilişkiyi göstermektedir. Gelişmiş ülkelere göre çok fakir olan Pakistan ve gelişmiş ülkeleri yakalamaya çalışan Türkiye, Ahilik ve benzeri kurumlar kurarak ekonomik işlemleri kolaylaştırıp ekonomik kalkınmayı daha kolay gerçekleştirebilirler.

3. Türkiye İçin Ekonomik Büyümeyi Engleyen Faktörlerin Teşhisi

1950 yılından bu yana Washington uzlaşması doktrinine uygun şekilde, gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelerin kalkınması için tüm ülkelere aynı reçetelerin uygulanması şartı kondu veya aynı reçetelerin uygulanması teşvik edildi. Bu reçeteler kısaca mali kemer sıkma, özelleştirme ve piyasa liberalleşmesi şeklinde genelleştirilebilir. Bu reçete nerede uygulanırsa uygulansın, çok az bir gelişme olmasına rağmen, ekonomik kalkınma gerçekleşmedi. Bilakis, uygulandıkları

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

ülkelerde dengesizlikler oluştu. Kalkınmada her ülkeye uygun tek bir model yerine kalkınma için uygun olan başka yolların denenmesi gerekmektedir. Genel geçer bir reçete yoksa her bir ülkeye özgü fırsatları ve kısıtları dikkate alan bir stratejinin geliştirilmesi gerekir. Ahilik teşkilatı Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti’nde o dönemlerdeki topluma has, toplumun sahip olduğu din, gelenek ve kültürlerinden ortaya çıkan bir sistem kurmuştur. Burada geliştirilen zihniyet ve ilkeler, toplumun sahip olduğu fırsatları ve kısıtları dikkate alarak geliştirilen kurallar ve hükümlerdir. Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti’nin bir bakıyesi olan Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomik kalkınma yolunda sahip olduğu sorunlara Ahilik anlayışı çözüm önerileri getirebilir. Ahilik anlayışı çerçevesinde sunulacak çözüm önerileri Türkiye’ye has olacaktır.

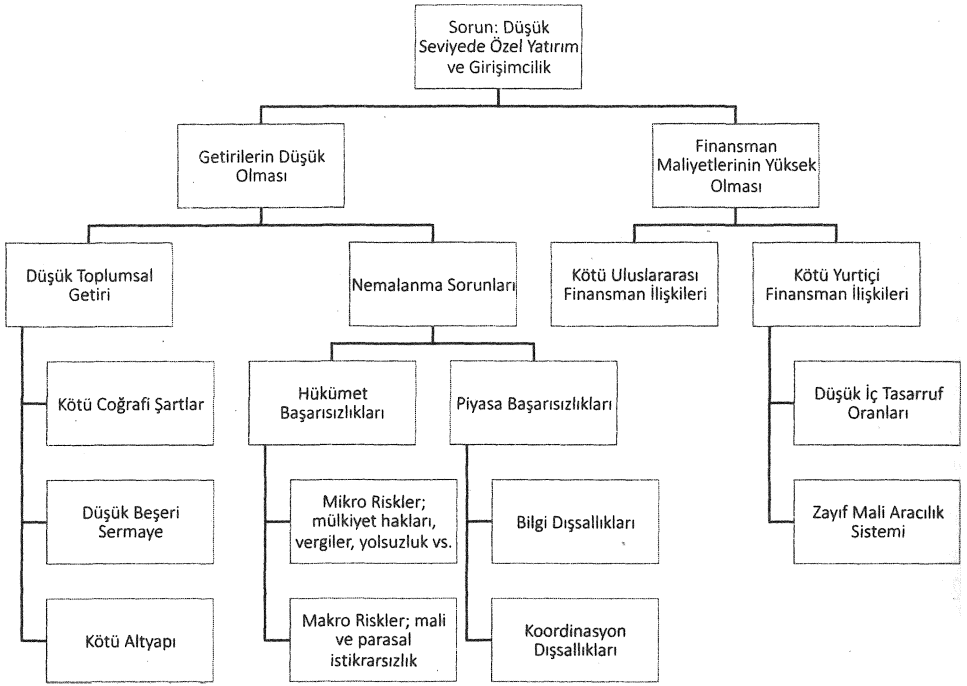
Ricardo Hausmann, Dani Rodrik ve Andrés Velasco (2005), bir ülkenin ekonomik büyümesinin önündeki engelleri teşhis etmek ve büyüme stratejilerini sağlam ekonomik temellere dayandırmak amacıyla büyüme teşhisi yaklaşımını ortaya koymuşlardır. Bu teşhis, bir karar ağacı ile sistematik hale getirilmiştir (Vergil, 2021). Her ülke farklı ekonomik fırsatlara ve kısıtlara sahip olduğu için uygulanacak politika reçeteleri de her ülke için farklı olacaktır. Çalışmanın bu kısmında Hausmann v.d. (2005)’nin geliştirdiği yöntem takip edilerek Ahilik teşkilatında sunulan iktisadi ilkeler doğrultusunda Türkiye’nin ekonomik kalkınma yolunda karşılaştığı kısıtlar belirlenecek ve diğer ülkelerle kıyaslamaları yapılacaktır. Böylece Türkiye ekonomisinin büyüme performansının önündeki engeller tespit edilecek ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme elde etmesi için Türkiye’ye has strateji ve politika önerileri geliştirilecektir.

Hausmann v.d. (2005)’in geliştirdiği yöntemde büyümenin önündeki engeller bir karar ağacı ile sistematik şekilde gösterilmektedir. Şekil 4’te görülen karar ağacının ilk aşamasında amaç, düşük seviyede özel yatırımların ve girişimciliğin nedeninin ne olduğunu araştırmaktır. Bunun nedeni ya ekonomik faaliyetlerin düşük getirilere sahip olması veya finansman maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Eğer ekonomik faaliyetlerin getirisi düşük ve bundan dolayı da yatırımcılar yatırım yapmak istemiyorlarsa bunun nedeni ya sosyal getirilerin düşük olması veya yatırımcıların yatırımlardan yeterince yüksek getiri alamamasındandır. Toplumsal getirilerin düşük olmasına neden olan faktörler ise kötü coğrafi şartlar, düşük beşeri sermaye ve kötü altyapıdır. Nemalanmanın düşük olması ise, hükümet başarısızlıkları ve piyasa başarısızlıklarının bir sonucudur. Hükümet başarısızlıkları, parasal ve mali istikrarın sağlanmadığı bir durum olarak görülen makro riskler ve mülkiyet haklarının yetersizliği, hükümet yolsuzlukları ve aşırı yüksek vergilendirme gibi mikro risklerden oluşmaktadır. Piyasa başarısızlıkları ise bilgi ve koordinasyon dışsallıklarından oluşmaktadır.

Düşük büyüme oranlarının ikinci ayağını yüksek finansman maliyetleri oluşturmaktadır. Yüksek finansman maliyetleri de ya yabancı sermaye kaynaklarına

ulaşımın zorluğundan ya da düşük yurtiçi tasarruflar ve zayıf aracı kurumların varlığından oluşan kötü yerel finans ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.

Ülke teşhisleri özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından değişik konulara göre yapılmaktadır. Türkiye için Kelly ve Sökmen (2019)'e Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından yaptırılan çalışma buna örnek olarak verilebilir. Ayrıca, Hausmann v.d. (2005)'nin büyüme teşhisi yaklaşımı kullanılarak yapılmış pek çok çalışma da mevcuttur. Bu yöntemi kullanarak, örneğin, Ianchovichina ve Goptu (2007) Moğolistan için, Babych ve Fuenfzig (2012) Gürcistan için, Sydykova (2015) Kırgızistan için ve USAID (2014) Bangladeş için hangi bağlayıcı kısıtların olduğu araştırılmıştır.

Kaynak: Hausman v.d. (2005) çalışmasından uyarlanmıştır.

Şekil 4: Büyüme Teşhisi Yaklaşımı Karar Ağacı

Ahilik iktisadi ilkeleri, birey ve sosyal adalet üzerine kuruludur. Bu sistemde vatandaşların kendi aralarında ve vatandaşla devlet arasında güvenilir bir ilişki ve dayanışma kurulmaya çalışılmaktadır. Ahilik iktisadi ilkelerinde, bir kişi davranışlarında veya ekonomik faaliyetlerinde kendi menfaatini düşündüğü gibi karşı tarafın ve toplumun menfaatlerini de düşünmektedir. Yukarıda açıklanan ahilik iktisadi ilkeleri ile Hausmann v.d. (2005) tarafından geliştirilen ekonomik büyümeyi engelleyen kısıtlar arasında aşağıdaki şekilde örtüşme olduğu tespit edilmiştir.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Ahilik İktisadi İlkeleri	Büyümeı Engelleıen Kısıtlar
Kanaatkârlık	Düşük İç Tasarruf Oranları
İddihardan Kaçınma	Düşük İç Tasarruf Oranları
İşbirliğı ve Dayanışma	Koordinasyon Dışsalıkları, Hükümet Başarısızlıkları (Hükümet Etkinliğı, Vergiler)
İç Denetim Sistemi	Yolsuzluk, Firmanın İş Yapma ve Yolsuzluk Algıları
Ürün Standardizasyonu	Firmanın İş Yapma ve Yolsuzluk Algıları
İş Hayatı ve Ahlâk	Yolsuzluk, Firmanın İş Yapma ve Yolsuzluk Algıları, Koordinasyon Dışsalıkları, Bilgi Dışsalıkları,
İşbölümü ve Uzmanlaşma	Beşeri Sermaye
Usta-Çırac İlişkisi	Beşeri Sermaye

Çalışmanın devam eden kısımlarında Ahilik iktisadi ilkeleri ile örtüşen bu kısıtlara göre Türkiye ve diğeri ülkelerin durumu ortaya konulacak ve Türkiye için politika tavsiyelerinde bulunulacaktır.

3.1. Ahilik İlkeleri Doğrultusunda Türkiye için Büyümenin Kısıtları

Bu yöntemde Türkiye ile birlikte kıstas alınabilecek üç ülke daha seçilmiştir. Bu ülkeler şunlardır; gelişmiş bir ülke olarak ABD, ekonomik kalkınmada başarılı bir ülke olarak alınabilecek G. Kore ve Türkiye ile aynı dine mensup fakat kişi başı gelir seviyesi daha düşük bir ülke olan Pakistan. Veriler, Dünya Bankası veri tabanlarından, Pennworld Table 10.0, Transparency International ve Property Rights Alliance veri tabanlarından alınmıştır.

3.1.1 Düşük İç Tasarruf Oranları- Kanaatkârlık, İddihardan Kaçınma

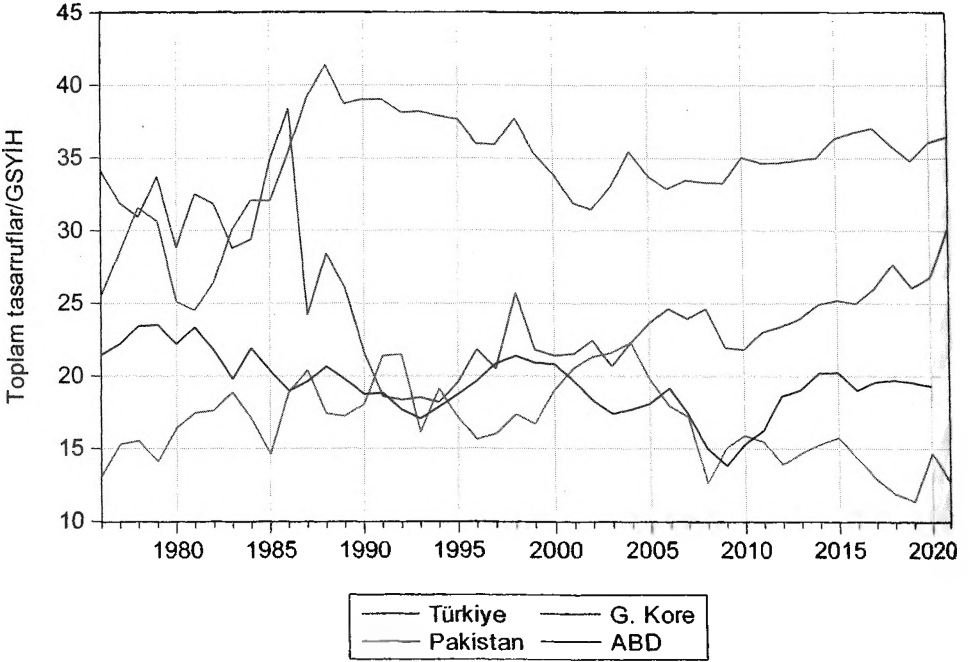
Az gelişmiş ülkelerin yapısal problemlerinden bir tanesi de tasarruf yetersizliğidir. Ahilik sisteminde ihtiyaç dışı sahip olunan fazla malın biriktirilmeyip dini kurallara göre zekât olarak verilmesi veya hayır sahiplerince ihtiyacı olanlara verilmesi tavsiye edilmiştir. Daha fazla serveti olan kişi, kalan kısmı ya üretime aktarmalı ya da birine borç vermelidir (Kaçanoğlu, 2021). Böylece sermaye tek elde toplanmayıp, gelir dağılımında adalet sağlandığı gibi sermaye yatırıma kanalize edilmiş de olacaktır. Bu sistemde birey sadece kendi menfaatini değil, diğeri insanların ve üretim yaptığı çevrenin de menfaatini dikkate almaktadır.

Şekil 5, Türkiye ve diğeri ülkelerdeki tasarrufların GSYİH'ya oranlarını göstermektedir. Türkiye, bu ülkeler arasında 1985'li yıllarda en yüksek tasarruf oranlarına sahipken takip eden yıllarda ekonomik krizler nedeniyle tasarruf oranları düşmeye başladı. Fakat 2003 yılından itibaren düzenli bir tasarruf artışına geçildi ve bu trend devam etmektedir. G.Kore'nin tasarruf oranları 1980'lerin sonuna doğru tavan yaptıktan sonra %35-40 bandında istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. ABD'nin tasarrufları

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

"21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik"

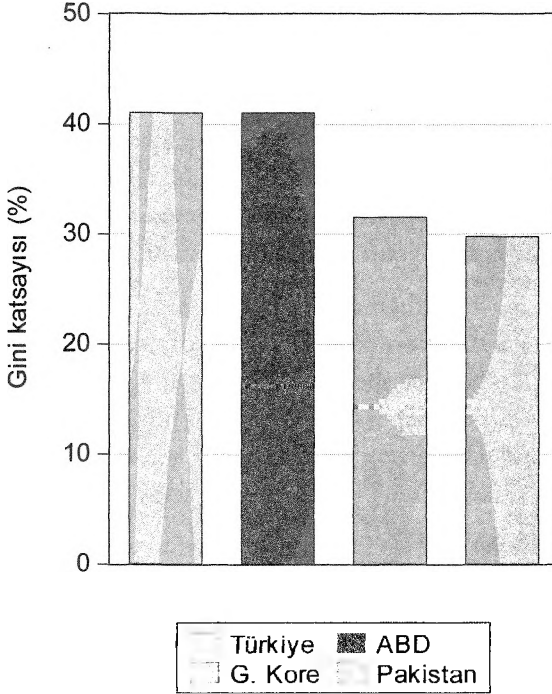
2000'li yıllara kadar %20 civarında ve son 20 yılda %20'nin altında seyretmektedir. Pakistan'ın tasarruf oranları uzun yıllar %15'in üzerinde iken son 15 yıldan bu yana yapısal şekilde kırılarak azalmaya başlamıştır. Tasarruf oranlarının düşük olması, gelirin düşük olmasından (Pakistan) veya halkın gelirini daha çok tüketime yönlendirmesinden kaynaklanabilir (ABD). Fakat kalkınma yolunda ilerleyen Türkiye için mevcut tasarruf (yatırım) oranlarının daha yüksek seviyede olması gerekir. İnsanların Ahilik ilkelerine göre kanaatkâr olması ve iddihardan kaçınması gerekmektedir. Böylece, sahip oldukları fazla sermaye ya kendisi veya başkası tarafından yatırıma yönlendirilebilir.

Şekil 5: Türkiye ve Diğer Ülkelerde Yurt içi Tasarruf Oranları (% GSYİH)

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators Veri Tabanı.

İddihardan kaçınma ve kanaatkârlık iktisadi ilkelerinin bir sonucu da toplumdaki gelir dağılımının daha adaletli dağılmasıdır. Şekil 6'da ele alınan ülkelerdeki Gini katsayılarının son 10 yıldaki ortalamaları görülmektedir. Bu oranlara göre Türkiye, dünyada yüksek gelir eşitsizliğine sahip ülkelerden birisidir. Son 10 yıldaki ortalaması ABD ile aynıdır. Bu iki gösterge kanaatkârlık ve iddihardan kaçınma ilkelerinin, Türkiye'nin kalkınma yolunda çok önemli olan sermaye kısıtını çözmedeki önemini göstermektedir. Fazla sermaye zekât ve benzeri müesseseler ile ihtiyacı olanlara dağıtılmalı, sermaye tabana yayılmalı ve tüketim artışı ile beraber üretim artışı ve yatırım artışı gerçekleştirilmelidir.

Şekil 6: Türkiye ve Diğer Ülkelerde Gini Endeksi Değerleri (%)

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators Veri Tabanı.

3.1.2 Ekonomik Faaliyetlerden Elde Edilen Getirilerin Düşüklüğü

Hausmann vd. (2005)'ne göre düşük özel yatırımlar ve girişimciliğin nedenlerinden bir tanesi de ekonomik faaliyetlerin getirisinin düşük olmasıdır. Bunun iki tane nedeni vardır. Birincisi, sosyal getirilerin düşük olması, ikinci nedeni ise yatırımlardan elde edilen kârların düşük olmasıdır. Ahilik ilkeleri doğrultusunda ilk önce sosyal getirilerin düşük olma nedenleri arasında sayılan beşeri sermaye incelenecek daha sonra da yatırımlardan elde edilen kârın düşük olması başlığı altında mikro riskler incelenecektir.

3.1.2.1 Düşük Sosyal Getiriler

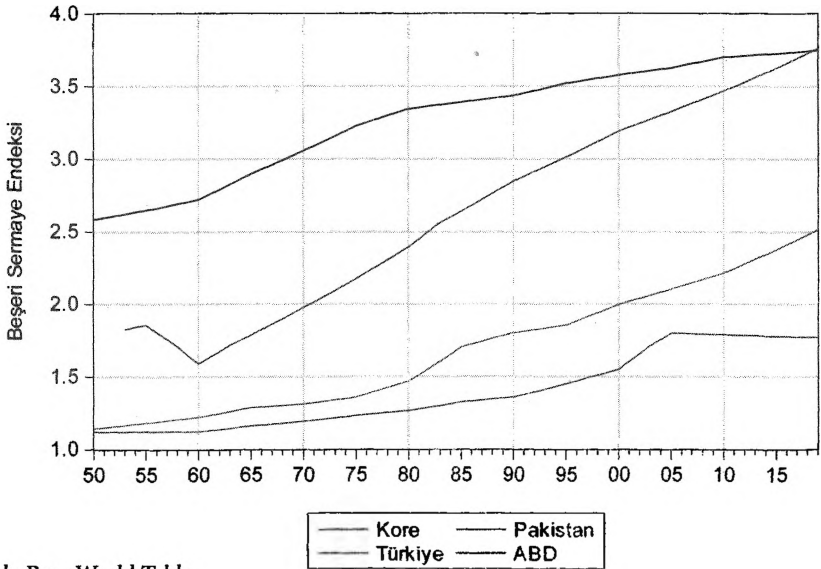
Sosyal getirilerin düşük olmasının üç temel nedeni vardır. Bunlar; coğrafi dezavantaj, insan sermayesinin yetersizliği ve uygun altyapı eksikliğidir. Coğrafya ve uygun altyapı Ahilik iktisadi ilkeleri arasında yer almadığından büyüme kısıtları arasında sayılan bu faktörler incelenmeyecek, bu başlık altında sadece beşeri sermaye incelenecektir.

3.1.2.1.1. Beşerî Sermaye- İş bölümü ve Uzmanlaşma, Usta-Çırak İlişkisi

Beşerî sermaye, ahilik ilkeleri arasında sayılan iş bölümü ve uzmanlaşma ve usta-çırak ilişkisi ile ilişkilidir. Beşerî sermaye eksikliği, büyümenin önündeki en önemli kısıtlardan bir tanesidir. Bunun nedeni, beşerî sermayenin bir ülkenin en önemli üretim faktörlerinden olan emek arzını oluşturmasıdır. Üretimin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi için nitelikli ve sağlıklı bireylere ihtiyaç vardır. Bu bakımdan eğitimle beraber sağlığa yapılan yatırımlar da kalkınmada merkezi role sahiptirler.

Ahilik iktisadi ilkelerine bakıldığında Ahiliğin insanı kâmil bir insan yapmaya çalıştığı görülür. Kâmil insan adayı çok sıkı şekilde ustasına bağlıdır. Ustası çırağına hem kişisel ahlâki eğitim hem de meslek eğitimi verir. Çırak ustasına daimî olarak güvenir ve işini en iyi şekilde yapar. Ustası da ona ücretini alın teri kurumadan verdiği gibi ona bir baba gibi muamele eder. Çırak yaptığı işte sebat gösterip uzmanlaşma sağlarken, üretimin nicelik ve nitelik olarak artması sağlanır.

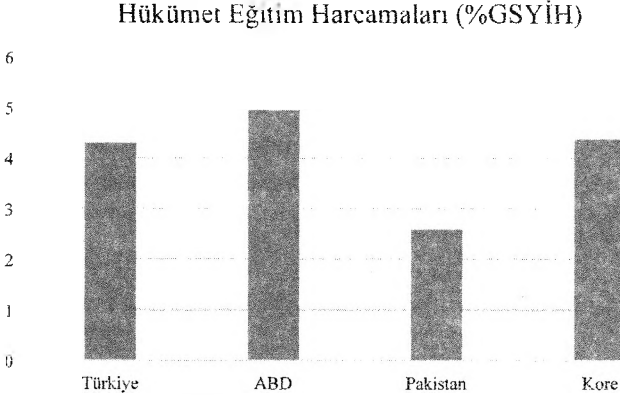
Burada işçi-işveren ilişkilerinde bir usta-çırak ilişkisinin varlığının ve işte sebat ve uzmanlaşma durumunun incelenmesinden ziyade beşerî sermayenin büyümenin kısıtı olup olmadığı incelenecektir. Beşerî sermaye konusunda ilk gösterge, okula gidilen yıl sayısı ve eğitimden getirilere dayanılarak hesaplanan beşerî sermaye endeksidir. Şekil 7'ye göre beşerî sermaye endeksi sıralaması, kişi başı gelir göstergesine paralel şekilde zaman içerisinde gelişme göstermektedir. Türkiye, ABD ve G. Kore'ye göre daha düşük, Pakistana göre daha yüksek endeks değerlerine sahiptir.

Kaynak: PennWorld Table.

Şekil 7: Ülkelerin Beşerî Sermaye Endeksi Değerleri

Şekil 8 Ülkelerin GSYİH'ya göre eğitim harcamalarını göstermektedir. Türkiye'nin eğitim harcaması ortalaması G. Kore'ye çok yakın olduğu halde beşerî sermaye endeksi açısından G. Kore, Türkiye'ye göre çok daha iyi değerleri sahiptir. Bu fark Türkiye'de eğitimin kalitesi konusunu gündeme getirmektedir. Çünkü eğitimin ortalama yıl sayısı ile beraber verilen eğitimin kalitesi de insani gelişimde önemlidir.

Şekil 8: Ülkelerin Hükümet Eğitim Harcamaları (% GSYİH)

Kaynak: Dünya Bankası Education Statistics Veri Tabanı.

Not: Eğitim harcamaları, Türkiye için 2018 yılı, ABD için 2015-2018 yılları ortalaması, Pakistan için 2012-2017 yılları ve 2019 yılı ortalaması ve G. Kore için 2016-2018 yılları ortalaması değerleridir

Ülkeler arasında eğitim kalitesinin ölçülmesinde kullanılan göstergelerden bir tanesi ülkelerin PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Platformu) değerleridir. PISA ölçümünde matematik, okuma ve bilim ölçeğinde ortalama performanslara bakılmaktadır. Tablo 2, Türkiye ve diğer ülkelerde ortalama eğitim performans değerlerini göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Pakistan için PISA skorları OECD veri tabanında bulunmamaktadır. 2018 yılı değerlerine göre ABD ve G. Kore, performans değerlendirmelerine bakıldığında Türkiye oldukça düşük skollara sahip ülkedir. Bu nedenle Türkiye'nin eğitimin kalitesini artırma konusunda politikalar geliştirmesi gerekir.

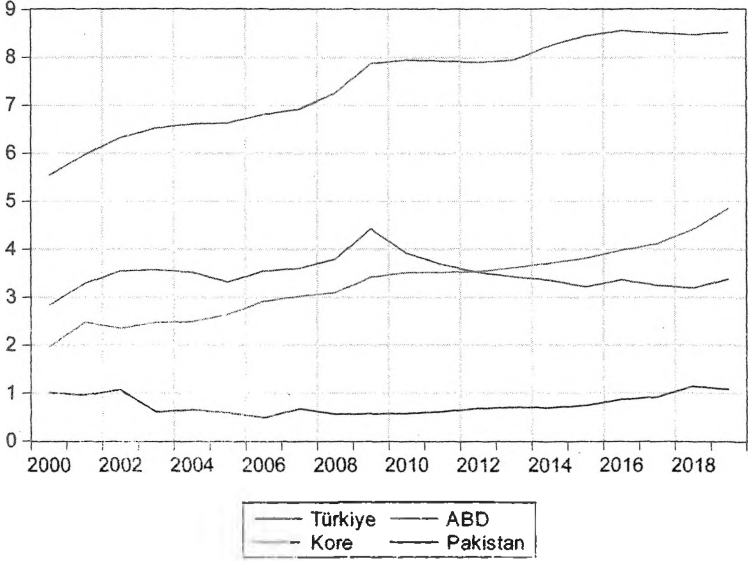
Tablo: 2 Ülke PISA Değerleri (2018)

	Kore	Türkiye	ABD
Okuma	514	466	505
Matematik	526	454	478
Bilim	519	468	502

Kaynak:OECD veri tabanı

Eğitimle ilgili bu göstergeler Türkiye'nin gelişmiş ülkelere göre özellikle eğitimin nitelikleri açısından geri kaldığını göstermektedir. Bu ülkeler dikkate alındığında eğitimin ekonomik büyüme için bir kısıt olduğu söylenebilir. Eğitimin yaygınlaştırılması ile beraber Ahilik ilkelerinde de belirtildiği gibi her bir insanın kâmil bir insan olması yolunda politikalar geliştirilmesi gerekir.

Nitelikli beşeri sermayenin aynı zamanda sağlıklı olması gerekir. Aynı yöntemle sağlık alanındaki yetersizliklerin büyümede bağlayıcı bir kısıt olup olmadığı araştırılabilir. Şekil 9 GSYİH'na göre ABD'nin en yüksek, Pakistan'ın en düşük cari sağlık harcamasına sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin sağlık harcamaları başlangıçta G. Kore'nin sağlık harcamalarından daha yüksek iken 2011 yılından sonra daha düşük hale gelmiştir. Bu nedenle sağlık faktörünün beşeri sermayenin niteliğini olumsuz etkileyerek büyümede bir kısıt olmaması için sağlık harcamasının artırılması gerekir.

Şekil 9: Cari Sağlık Harcamaları (% GSYİH)

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators Veri Tabanı.

3.1.4. Yatırımdan Elde Edilen Getirilerin Uygun Şekilde Tahsisi

Hausmann v.d. (2005) yönteminde düşük sosyal getirilerin ikinci ana nedeni olarak yatırımlardan elde edilen getirilerin uygun tahsis edilmemesi vardır. Bir diğer deyişle yatırımcılar, yatırımın getirisinden yeterli miktarda pay alamamaktadırlar. Bu nedenle yatırımcıların yatırım teşviki azalmakta ve ekonomik büyüme olumsuz yönde etkilenmektedir. Getirilerin uygun şekilde tahsis edilmemesinin nedeni de hükümet

başarısızlıkları ve/veya piyasa başarısızlıkları olabilir. Hükümet başarısızlıkları zayıf mülkiyet hakları, yolsuzluk ve yüksek vergiler gibi mikro ekonomik risklerden ve finansal-parasal ve mali istikrarsızlık gibi makro ekonomik risklerden oluşmaktadır.

Bu kısımda Türkiye ve kıyas yapılan ülke verileri kullanılarak Türkiye’de hükümet başarısızlığı veya piyasa başarısızlığının varlığı belirlenmeye çalışılacaktır. Bu başarısızlıklar ekonomik büyümeyi bağlayıcı bir kısıt olarak değerlendirilecektir.

3.1.4.1. Hükümet Başarısızlıkları

Hükümetler, ekonomik kalkınma faaliyetlerinde merkezi role sahiptir. Kalkınma sürecinde hükümetler kaynakları en verimli kullanabilmek için ekonomide özel sektör-devlet dengesini iyi ayarlamalıdır. Çünkü dengenin bozulması halinde özel sektör başarısızlığı veya hükümet başarısızlığı ortaya çıkabilir. Ahilik ilkelerinin, kalkınmanın gerçekleşmesindeki önemine değinmek için Hausmann v.d (2005)’in modelinde hükümet başarısızlıkları altında yer alan sadece mikro riskler incelenecek, mali ve parasal istikrarsızlıklardan oluşan makro risklere değinilmeyecektir.

3.1.4.2. Mikroekonomik Riskler

Mikroekonomik riskler; yüksek vergi oranları, yüksek seviyede yolsuzluk veya zayıf mülkiyet haklarından biri veya birkaçı olabilir. Mülkiyet hakları maddi olan ve olmayan her türlü malın sahip olma, kullanma, alma-satma ve gelir elde etme haklarını içermektedir. Güçlü mülkiyet hakları büyümeyi teşvik ederken; yolsuzluk, yüksek vergiler ve mülkiyet haklarının eksikliği, yatırımın getirisinin hak edilen şekilde elde edilmesini engelleyebilir.

3.1.4.2.1. Mülkiyet Hakları- İş Hayatı ve Ahlâk, İş birliği ve Dayanışma

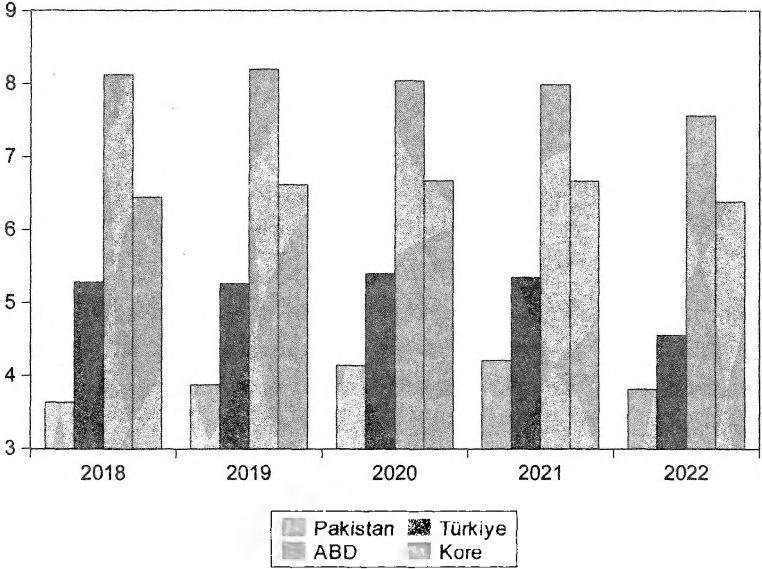
Mülkiyet hakları, Ahilik iktisadi ilkelerinden İş Hayatı ve Ahlâk, İş birliği ve Dayanışma ilkeleri ile ilişkilendirilebilir. İş Hayatı ve Ahlâk ilkesinde, ekonomik faaliyetlerde muhatap kişilerin memnuniyeti ön plandadır. İnsanlar arasında çatışmacı ve rekabetçi bir anlayış yerine dayanışma ve iş birliği ön plandadır. İnsanlar arasında karşılıklı güvene dayanan iş birliğinin sağlanması da mülkiyet haklarının tesisi ve korunması ile gerçekleşebilir.

Şekil 10’da Türkiye ve diğer ülkelerde son 5 yıldaki mülkiyet hakları endeks değerleri görülmektedir. Şekilde ülkeler arasındaki endeks sıralaması incelenen dönem içinde hep aynı kalmıştır. Mülkiyet hakları değerleri yüksek olan ülkeler daha kalkınmış ülkelerdir. Bu değerlere göre mülkiyet hakları konusu (Ahilik ilkelerine göre toplumun faydasını hedefleyen davranışlar bütünü ve insanlar arasındaki daha fazla dayanışma ve iş birliğinin yetersizliği konusu) Türkiye’nin kalkınma yolunda bir kısıt olarak durmaktadır.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Mülkiyet Hakları

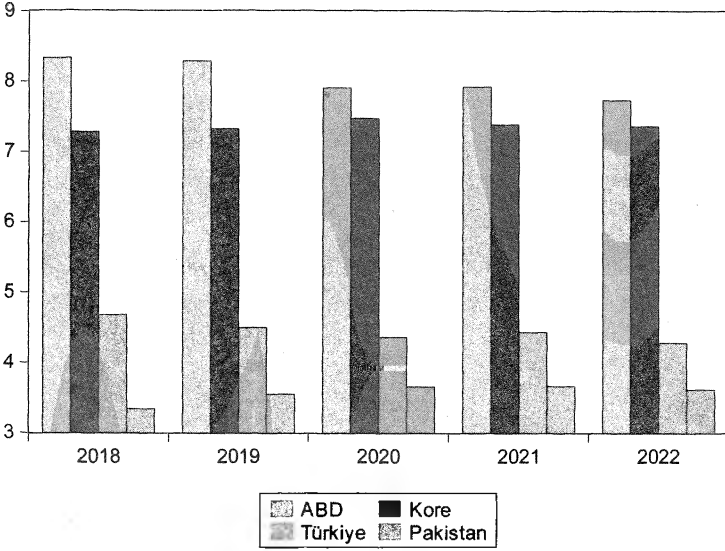
Kaynak: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org>

Şekil 10: Türkiye ve Diğer Ülkelerde Mülkiyet Hakları

Bu tespitle beraber hukukun üstünlüğü (rule of law) ve hükümet etkinliği (government effectiveness) göstergeleri de mülkiyet hakları endeksini desteklemek üzere kullanılacaktır.

Dünya Bankası Worldwide Governance Indicators veritabanında hukukun üstünlüğü; bireylerin toplum kurallarına güvenmeleri ve bunlara uyma konusundaki algıları, özellikle sözleşme, mülkiyet hakları, polis ve mahkeme uygulamalarının kalitesine yönelik algıları olarak tanımlanarak endekslenmiştir. Şekil 11’de, Türkiye ve diğer ülkelerdeki hukukun üstünlüğü değerleri son 5 yıl için gösterilmektedir. Türkiye ve diğer Müslüman ülke Pakistan’da bu endeks değerleri diğer iki kalkınmış ülkenin oldukça altındadır. Bu nedenle hukukun üstünlüğü kısıtı ve bu kısıtla ilgili Ahilik ilkelerinin zayıflığı Türkiye ve Pakistan için potansiyel bağlayıcı bir kısıt olarak durmaktadır.

Hukukun Üstünlüğü

Kaynak: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org>

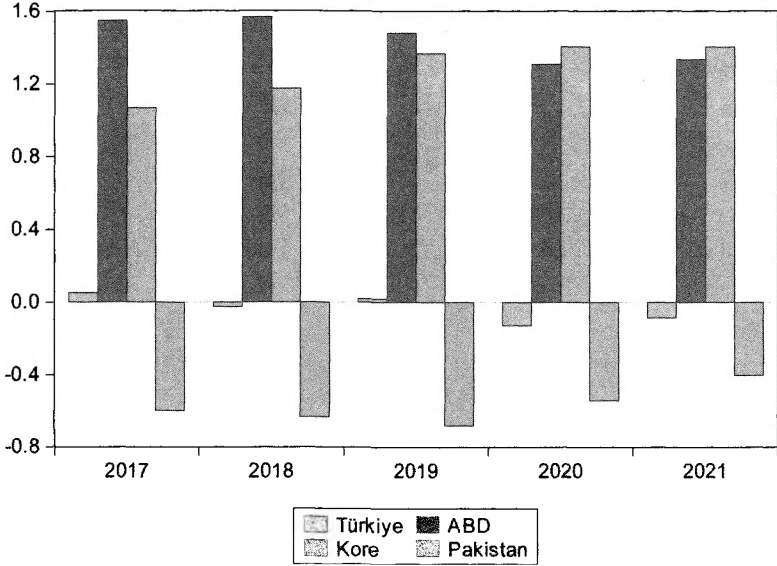
Şekil 20: Türkiye ve Kıyas Yapılan Ülkelerde Hukukun Üstünlüğü

Türkiye’de mülkiyet haklarının ve dolayısıyla ilgili Ahilik ilkelerinin önemini göstermek üzere ikinci olarak Dünya Bankası Worldwide Governance Indicators veritabanında var olan hükümet etkinliği endeksi kullanılacaktır. Bu endeks, kamu hizmetlerinin kalitesi, sivil hizmetlerin kalitesi ve bunların siyasi baskılardan bağımsızlık derecesi, politika oluşturma ve uygulama kalitesi ve hükümetin bu tür politikalara bağlılığının güvenilirliğinin algılanmasını ölçmektedir. Türkiye ve kıyas yapılan ülkelerde hükümet etkinliğini gösteren Şekil 12’de görüldüğü gibi son 5 yıldaki değerler Pakistan için negatif iken Türkiye’nin değerleri sıfıra yakın şekilde negatif ve pozitiftir.

Hem mülkiyet hakları endeksi değerleri hem hukukun üstünlüğü endeksi değerleri hem de hükümet etkinliği endeksi değerleri dikkate alındığında Türkiye’de mülkiyet haklarının nispi zayıflığı (Ahilik ilkeleri doğrultusunda ekonomik faaliyetlerde ve sosyal ilişkilerdeki güvenin ve dayanışmanın zayıflığı) büyümeyi olumsuz yönde engelleyen bağlayıcı bir kısıt olarak durmaktadır.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Şekil 12: Türkiye ve Diğer Ülkelerde Hükümet Etkinliği

Not: Tahminler, ülkenin toplam gösterge puanını standart normal dağılım biriminden vermektedir. Bu değerler de -2,5 ila 2,5 arasında değişmektedir.

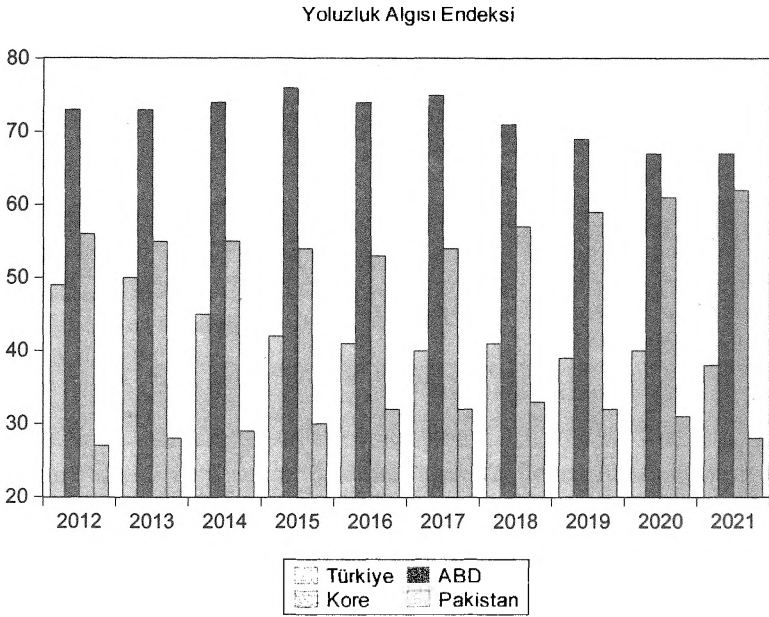
Kaynak: Dünya Bankası Worldwide Governance Indicators Veri Tabanı.

3.4.1.2.2. Yolsuzluk-İç Denetim Sistemi, İş Hayatı ve Ahlâk, Ürün Standardizasyonu

Yolsuzluk, dünyada hemen hemen tüm ülkelerde önemli bir sorundur. Yolsuzluk kişisel çıkar elde etmek amacıyla kamu otoritesinin suistimal edilmesidir. Bu suistimal rüşvet alma, hırsızlık yapma veya akrabayı kayırma şeklinde görülebilir. Yolsuzluk endeksleri az gelişmiş ülkelerdeki yolsuzluk oranlarının, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Yolsuzluğun yüksek olduğu bir ekonomide hükümet, uygun olmayan şirketlere teşvikler verebilmekte veya yasalardan faydalanmasına izin verebilmektedir.

Yolsuzluk, Ahilik iktisadi ilkelerinden İç Denetim Sistemi, Ürün Standardizasyonu, İş Hayatı ve Ahlâk ilkeleri ile ilişkilendirilebilir. Zira bu sistemde üreticiler ve esnaflar birbirlerini kontrol edebilmekte, belirlenen standartlara uyarak toplumun refahı için dürüst bir şekilde üretim yapmaktadırlar. Böylece elde edilen gelir de toplumda adaletli ve adil bir biçimde dağılmaktadır. Yolsuzluğun ve yolsuzluk algısının yüksek olması, ekonomik ilişkilerde güvensizliğe yol açarak ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak isteyenlerin cesaretlerinin kırılmasına neden olarak yatırımların düşmesine neden olmaktadır.

Şekil 13'te Türkiye ve kıyas yapılan ülkelerde 2012-2021 yılları arasındaki yolsuzluk algısı ortalamaları görülmektedir. Bu endeks, 0 oldukça, yüksek seviyede yolsuzluk olduğunu, 100 ise yolsuzluğun olmadığı durumu göstermek üzere, 0-100 arasında değer almaktadır. Mülkiyet hakları kısmındaki endekslerde olduğu gibi Türkiye bu endekste de gelişmiş ülkelere göre düşük fakat Pakistan'a göre yüksek endeks değerlere sahiptir. Son yıllarda Türkiye'nin endeks değerlerinde bir düşme eğilimi görülmektedir. Bu endeks bağlamında Türkiye'de yolsuzluk algısı seviyesinin (dolayısıyla ilgili Ahilik ilkelerinde belirtilen özelliklere tam olarak sahip olmamanın) büyümeyi olumsuz yönde engelleyen bağlayıcı bir kısıt olduğu sonucuna varılabilir.

Kaynak: Transparency International

Şekil 13: Türkiye ve Diğer Ülkelerde Yolsuzluk Algısı Endeks Değerleri

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yolsuzluk algısı endeksinde ek olarak Tablo 3'te Dünya Bankası'nın Enterprise Surveys verilerine göre Türkiye ve Pakistan'da, firmaların iş yapma ve yolsuzluk algıları incelenmiştir². Ankete göre Türkiye'de yolsuzluğu en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi %1,1 iken Pakistan'da bu oran %17.3'tür. Yolsuzluğun yanı sıra rüşvet ve devlet memurlarının hediye kabul etmesi gibi durumlar da güvensiz iş ortamını oluşturan bir diğer unsurdur. Vergi memurlarıyla görüşmede hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesinde ve devletle olan sözleşmeyi garanti altına almak için hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesinde Türkiye, Pakistan'a göre çok düşük orana sahiptir. İnşaat izni almak için, su bağlantısı için

² Veri tabanında ABD ve G. Kore ile ilgili veriler bulunmamaktadır.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi Türkiye için çok düşüktür. Buna benzer şekilde vergi oranları, siyasi istikrar ve eğitimli işgücü hariç diğer tüm göstergelerde Türkiye Pakistan’a göre çok daha iyi durumdadır. Buradaki sonuçlar Türkiye’deki gelir ve kalkınmışlık seviyesine paralel olarak insanların birbirleriyle ve devletle güven ortamının olduğu ve işe başlama ve devletle iş yapmada işlem maliyetlerinin nispi olarak çok daha düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Firmaların İş Yapma ve Yolsuzluk Algıları

	Türkiye (2019)	Pakistan (2013)
İnşaatla ilgili izin alma günleri	24.8	33.6
Ziyaretler varsa, vergi memurları ile ortalama ziyaret sayısı veya gerekli görüşme sayısı	1.5	3.6
İşletme ruhsatını ve izinlerini en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi	1.5	0.2
Yolsuzluğu en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi	1.1	17.3
Suç, hırsızlık ve kargaşayı en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi	0.5	6.2
Gümrük ve ticaret düzenlemelerini en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi	0.8	2.4
Yetersiz eğitimli işgücünü en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi	6.6	3.1
Siyasi istikrarsızlığı en büyük engel olarak seçen firmaların yüzdesi	20.8	8.7
En büyük engel olarak vergi idaresini seçen firmaların yüzdesi	1.5	6.8
Yergi yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	1.3	28.8
İnşaat ruhsatı almak için hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	1.4	28.7
Su bağlantısı almak için hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	0	30.9
Elektrik bağlantısı almak için hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	2.9	57.8
Faaliyet ruhsatı almak için hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	0	31

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

"21. Yüzyılda Yıgıtlık, Ahilık ve Dirlik"

Kamu görevlilerine "işleri halletmek için" hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	0.7	45.8
Devlet sözleşmesini güvence altına almak için hediye vermesi beklenen firmaların yüzdesi	0.3	88.2
Yolsuzluğu büyük bir kısıtlama olarak tanımlayan firmaların yüzdesi	25.4	68.3
Suç, hırsızlık ve düzensizliği büyük bir kısıtlama olarak tanımlayan firmaların yüzdesi	6.5	34.1
Gümrük ve ticaret düzenlemelerini önemli bir kısıtlama olarak tanımlayan firmaların yüzdesi	9.8	21.4
Vergi idaresini önemli bir kısıtlama olarak tanımlayan firmaların yüzdesi	32	34.1
Vergi oranlarını önemli bir kısıtlama olarak belirleyen firmaların yüzdesi	66.6	54.1
Mahkeme sistemini büyük bir kısıtlama olarak tanımlayan firmaların yüzdesi	15.1	34.6
Ziyaret edilen veya vergi yetkilileriyle görüşmesi gereken firmaların yüzdesi	36.5	65.6

Kaynak: Dünya Bankası Enterprise Surveys

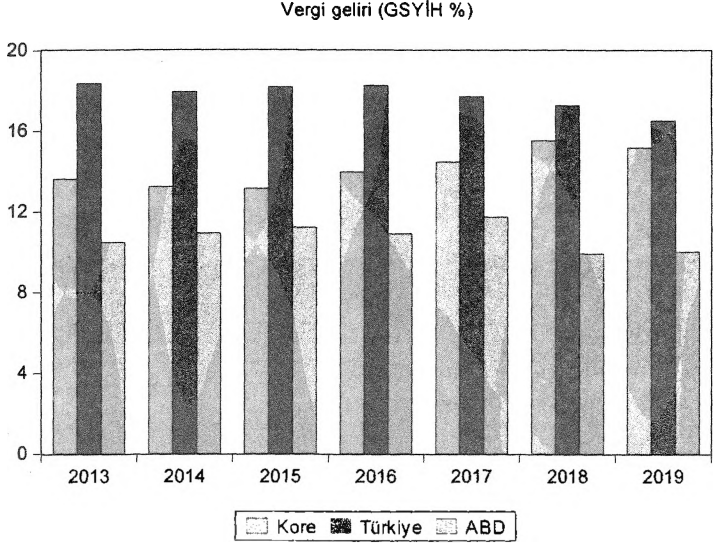
Türkiye için firmaların iş yapma faaliyetlerinin önünde gördükleri en büyük engel, vergi oranlarıdır. Vergi oranları, girişimcilik ve yatırım faaliyetlerini doğrudan etkileyen bir faktördür. Model kapsamında vergiler, yatırımların getirilerini hak edilen şekilde elde edilmesini etkileyen bir faktördür. Hem yerli hem de yabancı yatırımcılar için yüksek vergi oranları, girişimcinin hak ettiği getiriye elde etmesini engelleyen dolayısıyla yatırımları caydıran bir mikroekonomik risktir.

Türkiye'deki vergi oranlarının yüksekliğini tespit etmek üzere Şekil 14 hazırlanmıştır. Bu şekilde Türkiye ve ABD ve G. Kore'deki 2013-2019 dönemi için vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı görülmektedir. Bu ülkelere göre Türkiye'de yurt içi ekonomik faaliyetlerde uygulanan vergi oranları en yüksektir ve girişimciliği ve yatırımları engelleyen kısıtlardan birisi olarak görülebilir.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde Türkiye'de, Pakistana göre firmaların iş yapmak için daha güvenli, daha kolay iş yapılabilen ve daha az rüşvet beklenen bir iş ortamı bulunduğu söylenebilir. Fakat vergi oranlarının yüksek olması yatırımların yapılmasında bağlayıcı bir kısıt olarak durmaktadır.

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators.

Şekil14: Türkiye ve Diğer Ülkelerde Vergi Gelirleri

3.4.2. Piyasa Başarısızlıkları

Hausmann v.d. (2005)⁸ nin karar ağacı yönteminde getirilerin uygun şekilde tahsis edilmemesinin ikinci ana nedeni piyasa başarısızlıklarıdır. Piyasa başarısızlıkları da bilgi dışsallıkları ve koordinasyon dışsallıkları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bilgi dışsallığı, Ahilik iktisadi ilkelerinden İş Hayatı ve Ahlâk ile ve koordinasyon dışsallığı İş birliği ve Dayanışma ve İş Hayatı ve Ahlâk ile ilgilidir. Bu kısımda ilk önce bilgi dışsallıklarının, dolayısıyla İş Hayatı ve Ahlâkın bilgi dışsallığı ile ilgili bağlantısının, sonra da koordinasyon dışsallıklarının, dolayısıyla İş birliği ve Dayanışmanın büyüme için bağlayıcı bir kısıt olup olmadığı incelenecektir. Hem bilgi dışsallıklarını hem de koordinasyon dışsallıklarını doğrudan ölçmek zor olduğundan dolayı yöntemlere başvurulacaktır.

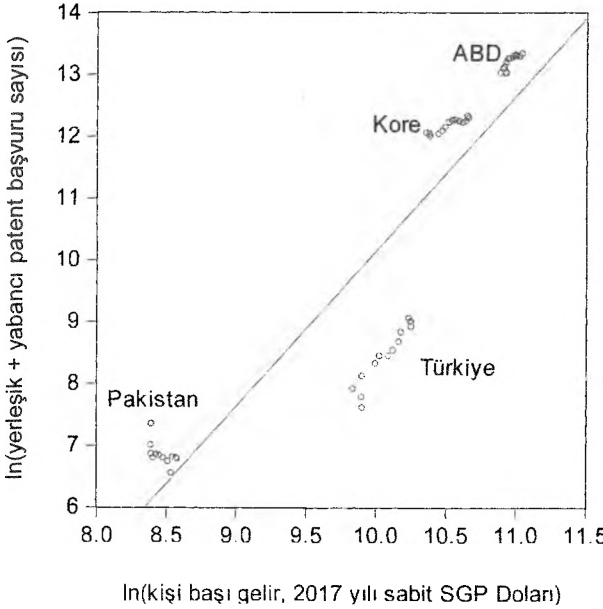
3.4.2.1. Bilgi Dışsallıkları- İş Hayatı ve Ahlâk

Yeni teknolojiler üretme, araştırma ve geliştirme faaliyetleriyle gerçekleşir. Özel sektör kârlarını daha çok yapmak için araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunurken devlet, devletin ve toplumun menfaatleri doğrultusunda bu tür faaliyetleri gerçekleştirir. Belirli bir maliyete katlanılarak üretilen yeni bilgi, çoğunlukla başkaları tarafından herhangi bir bedel ödemeksizin ele geçirildiği durumda bilgi dışsallığı ortaya çıkar. Burada çoğunlukla fikri mülkiyet hakları korumasının yetersiz olmasından kaynaklanan araştırmacıların katlandıkları maliyetlerin karşılanmadığı bir kayıp piyasa vardır. Bilgi dışsallığı durumu, araştırma yapanların gayret ve teşvikini

olumsuz yönde etkilemekte böylece yeni bilgi üretimi veya teknolojik ilerleme, olması gerekenden daha az gerçekleşmektedir.

Ahilik iktisadi ilkelerinin sıkı sıkıya uyulduğu bir sistemde, bilgi dışsallığı durumunun ortaya çıkmaması gerekir. Bilgi dışsallığı aslında bir bilgi hırsızlığıdır. Hırsızlık da İslâm'da en fazla yerilen ve hükmü belirlenmiş olan bir konudur. Ayrıca İş Hayatı ve Ahlâk kısmında da belirtildiği gibi çalışanın hakkının alın teri kurumadan ödenmesi gerekir. İnsanların kendi aralarında ve insanla devlet arasında çatışmacı ve rekabetçi anlayış yerine karşılıklı iş birliği ve memnuniyet esası bulunmaktadır.

Bukısımda Türkiye ve diğer ülkelerde bilgi dışsallıklarını ölçmek için patent başvuruları ve yüksek teknoloji mal ihracatı ile kişi başı gelir arasındaki ilişki kullanılmıştır. Şekil 15, 2007-2021 yıllarına ait Türkiye ve diğer ülkelerdeki veriler kullanılarak patent başvuruları (yerleşik ve yabancı) ile kişi başı gelir oranları arasındaki ortalama ilişkiyi ve her ülkenin verilerini göstermektedir. Şekil 15'e göre tüm ülkelerin ortalamalarına göre kişi başı gelir arttıkça ortalama olarak patent başvuruları da artmaktadır. Fakat sadece Türkiye'nin verileri tüm ülkelerin ortalama patent başvuruları-kişi başı gelir ilişkisini gösteren regresyon doğrusunun altındadır. Bir diğer deyişle, kişi başı gelirine göre Türkiye'de ortalamanın altında patent başvuruları yapılmaktadır.

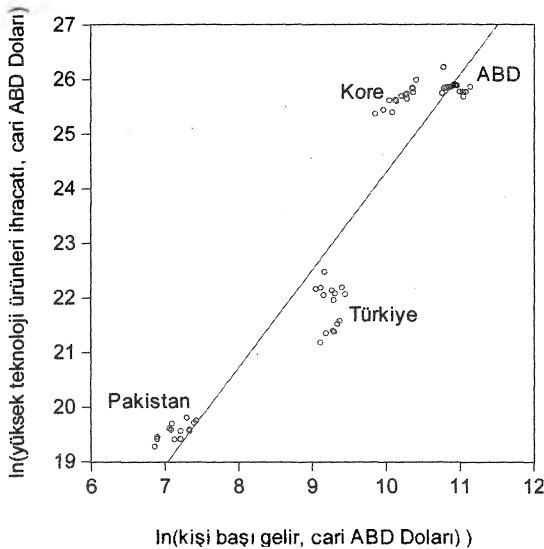

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators

Şekil 15: Patent Başvuruları ve Kişi Başı Gelir

Şekil 16, diğeri bir bilgi dışsallığı ölçütü olan yüksek teknoloji ürünü ihracatı ile kişi başı gelir arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Şekil 16'ya göre kişi başı gelir arttıkça ortalama olarak yüksek teknoloji ürünü ihracatı da artmaktadır. Fakat patent başvurularında olduğu gibi Türkiye'ye ait veriler tüm ülkelerin ortalama yüksek teknoloji ürünü ihracatı-kişi başı gelir ilişkisini gösteren regresyon doğrusunun altındadır. Bir diğeri deyişle, bu ülke grubu verileri dikkate alındığında, kişi başı gelirine göre Türkiye'de ortalamadan daha az yüksek teknoloji ürünü ihracatı yapılmaktadır.

Türkiye, kişi başı gelire göre hem patent başvurusunda hem de yüksek teknoloji ürünü ihracatında kıyas yapılan ülkeler arasında en kötü durumda olan ülkedir. Bu sonuçlar Türkiye'de mevcut yasa ve yönetmelikler ve uygulanan teşvik edici politikalara rağmen, kişi başı gelire göre yeterli sayıda yenilik yapılmadığını göstermektedir. Bu nedenle bilgi dışsallığı Türkiye'nin ekonomik büyümesindeki bağlayıcı kısıtlardan bir tanesi olarak durmaktadır. Bu analizde kişi başı gelire göre daha az patent başvuru olmasının nedeni olarak İş Hayatı ve Ahlakı ilkesi altında bahsedilen özelliklerin eksikliğinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı konusunda bir şey söylenememektedir. Fakat bu ilkelere uyulduğunda en azından bilgi hırsızlığı olmayacağı ve bilgiyi üretenlerin emeklerinin karşılığının verildiği bir toplumun ortaya çıkacağı söylenebilir.

Şekil 16: Yüksek Teknoloji İhracatı ve Kişi Başı Gelir

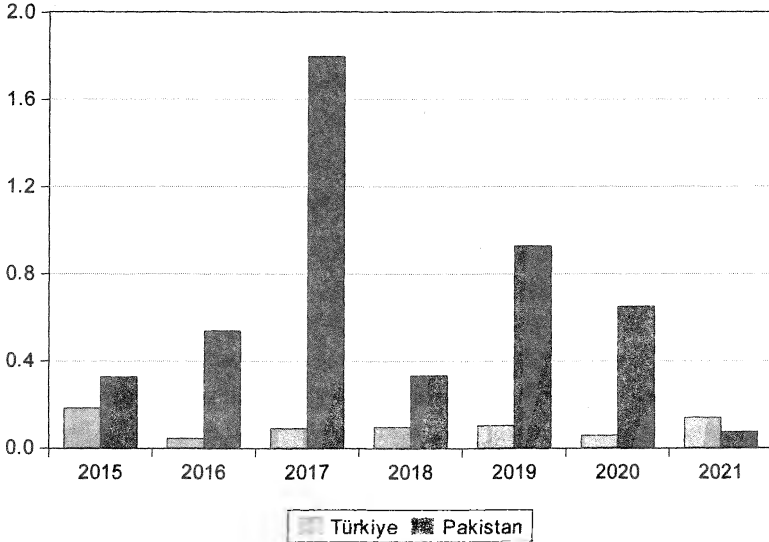
Notlar: Regresyon 1992-2017 dönemini kapsamaktadır. Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators

3.4.2.2. Koordinasyon Dışsallığı- İş birliği ve Dayanışma, İş Hayatı ve Ahlâk

Hausmann v.d. (2005)'ne göre piyasa başarısızlığının bir nedeni koordinasyon başarısızlığı da olabilir. Kalkınma, kamu ve özel sektörün hemen her alanda iş birliği ve koordinasyonu ile gerçekleştirilebilir. Kapitalist bir sistemde birey tamamen kendi menfaati doğrultusunda hareket etse bile gelecekte elde edeceği fırsatları düşünerek iş birliğine gitmeyi tercih edebilmektedir. Koordinasyon, özel sektör tarafından eksik yatırıma neden olan piyasa başarısızlıklarının kamu yatırımları ve teşvikleri yoluyla dengelenmesi durumudur. Ekonomik faaliyetleri birbirlerine bağlı olan sektörlerde veya bölgelerde bireyler veya firmalar ortak karar aldıklarında herkesin refah seviyesi daha fazla artar. Piyasa güçlerince birimler ortak karar almazsa veya yatırım yapmazsa devletin devreye girerek bunu başarması, koordinasyon başarısını sağlaması gerekir. Birimlerin (bireylerin veya firmaların) ortak faaliyette bulunamaması durumuna koordinasyon dışsallığı adı verilmektedir.

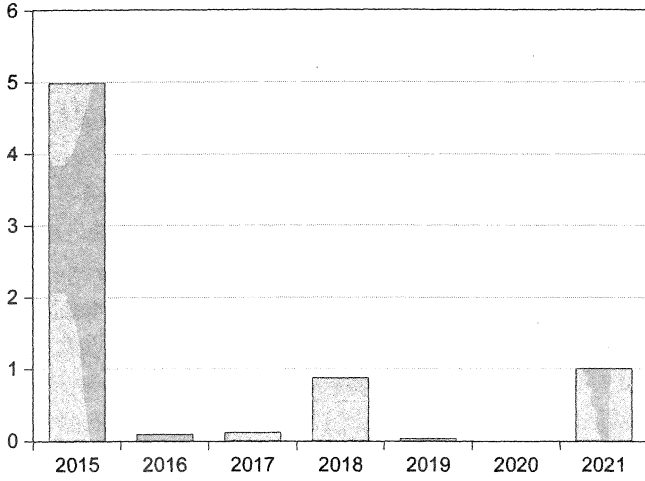
Ahilik sistemi, tüm sosyal ve ekonomik ilişkilerde güvenin tesis edildiği bir sistemdir. Bu sistemde kazancın şahsiliği değil tüm toplumun kazancı ön plandadır. Esnafın / üreticinin ihtiyacından fazla kazançlar, ortak sermaye olarak işlem görmüştür. Kişi ve kurumlar arasındaki güven ve iş birliği bir sosyal sermaye iken, kazançların “Orta Sandığı”nda toplanması ortak fiziki sermayedir. Bu sistemde bireylerin kendi aralarında ve bireylerle devlet arasında tam bir koordinasyon sağlanmaktadır.

Enerjiye kamu-özel sektör işbirliği yatırımları (GSYİH %)

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators

Şekil 17: Enerji Sektöründe Kamu - Özel İşbirliği Yatırımları

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indicators

Şekil 18: Türkiye’de Ulaştırma Sektöründe Kamu – Özel Sektör İşbirliği Yatırımları (GSYİH%)

Bu kısımda Türkiye ve diğer ülkelerde koordinasyon dışsallıklarının mevcudiyetini göstermek için Şekil 17 ve Şekil 18 çizilmiştir. Şekil 17’de Türkiye ve verisi bulunan Pakistan’da 2015-2021 arası dönemde enerjide kamu-özel iş birliği yatırımlarına bakılmıştır. Pakistan’da enerji sektöründeki iş birliği incelenen dönem içerisinde daha fazladır. Şekil 18’deki ulaşım sektöründeki kamu-özel iş birliği yatırımları yıldan yıla değişme göstermekle beraber ortalama olarak düşük bir seviyededir. Bu iki değişken dikkate alındığında Türkiye’de kamu-özel iş birliğinin düşük olmasından dolayı büyümeyi kısıtlayıcı etkisi konusunda bir bulguya varılamamıştır. Fakat, Ahilik ilkelerinden İş birliği ve Dayanışma, İş Hayatı ve Ahlak ilkelerine uygun bir toplum olduğunda kamu-özel sektör iş birliğinin daha fazla gerçekleşeceği ve dolayısıyla koordinasyon başarısının sağlanacağı söylenebilir.

Sonuçlar

Her ülkede yaşayan insanlar farklı kültür, gelenek ve inanç sistemlerine dolayısıyla bu sistemlerden kaynaklanan farklı kurumlara sahiptir. Bu nedenle bireylerin davranışları ve beklentileri farklı olduğu gibi her ülkenin kalkınma sürecinde sahip olduğu fırsatlar ve kısıtlar da birbirinin aynı değildir. Bu nedenle ülkelerin kalkınma sürecinde öne sürülen reçetelerin de birbirinden farklı olması gerekir.

Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde 600 yıldan fazla etkisi görülen Ahilik teşkilatı Müslüman halkın din, gelenek ve ahlakına uygun prensiplerle iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel bir sistem kurmuştur. Bu çalışmada Ahilik iktisadi ilkelerinin benimsenmesi ve uyulmasının Türkiye’nin ekonomik büyümesi ve kalkınmasında nasıl

yardımcı olacağıın incelenmesi yapılmıştır. Bunu incelemek için Ricardo Hausmann, Dani Rodrik ve Andrés Velasco (2005) tarafından geliştirilen büyüme teşhisi yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımda bir ülkede özel yatırımların ve girişimcilik faaliyetlerin niye düşük seviyelerde olduğunun araştırmasında ülkelerin sahip olduğu kısıtlar bir karar ağacı ile sistematik hale getirilmiştir. Her ülkenin farklı ekonomik fırsatlara ve kısıtlara sahip olması, söz konusu stratejilerin uygulandığı ülkeye göre farklılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada Ahilik teşkilatının iktisadi ilkeleri ile Ricardo Hasumann, Dani Rodrik ve Andrés Velasco (2005) un yöntemindeki büyümeyi engelleyen kısıtlardan örtüşen kısıtların incelenmesi yapılarak Ahilik teşkilatının ileri sürdüğü ilkelerin Türkiye'nin ekonomik büyümesindeki kısıtları çözmede ne derece önemli olduğu bir az gelişmiş ve Müslüman ülke (Pakistan) ve iki gelişmiş ülke (ABD ve G. Kore) kıyaslamaları ile ortaya konulmuştur.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere çalışma üç bölümde gerçekleştirilmiştir. Birinci bölümde Ahilik iktisadi ilkeleri özetlenmiş, ikinci bölümde Türkiye'nin ekonomik büyüme performansı tartışılmış ve üçüncü bölümde Ahilik ilkelerine göre Türkiye'nin ekonomik büyümesini engelleyici kısıtların teşhisi yapılmıştır. Tüm analizlerde gerekli verilerin kullanımı yoluyla Türkiye'de politika yapıcılara, delile dayalı öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Türkiye özellikle son 20 yılda gösterdiği büyüme performansı ile gelişmiş ülke seviyelerine yaklaşmış, fakat gelişmiş ülke seviyelerine gelememiştir. İncelenen ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesi ile sahip oldukları kurumsal kalite göstergeleri aynı yönlü güçlü ilişkiyi göstermektedir. Türkiye ve Pakistan'ın kurumsal kalite göstergeleri diğer iki gelişmiş ülkenin kurumsal kalite göstergelerinden daha düşüktür. Gelişmiş ülkelere göre çok fakir olan Pakistan ve gelişmiş ülkeleri yakalamaya çalışan Türkiye, Ahilik ve benzeri kurumlar kurarak ekonomik kalkınmalarını daha kolay gerçekleştirebilirler.

Ahilik ilkeleri doğrultusunda Türkiye'nin ekonomik büyümesindeki kısıtlar incelendiğinde kalkınma yolundaki Türkiye'de tasarruf oranlarının düşük olduğu, gelir eşitsizliğinin nispeten yüksek olduğu, beşeri sermayesinin düşük olduğu ve daha nitelikli hale getirmek için eğitim harcamalarını ve kalitesini artırması gerektiği, mülkiyet hakları konusunda gelişme göstermesi gerektiği, yolsuzluk algısının gelişmiş ülkelere göre yüksek olduğu ve bilgi dışallığının olduğu görülmüştür. Bu hususlar Türkiye'de büyümeyi olumsuz yönde engelleyen bağlayıcı kısıtlar olarak durmaktadır. Ahilik ilkeleri doğrultusunda bireylerin ve toplumsal sistemin dönüştürülmesi durumunda bu bağlayıcı kısıtlar gevşetilerek Türkiye'nin kalkınması daha kolay yoldan gerçekleştirilebilir. Örneğin, kanaatkârlık ve iddihardan kaçınma ilkeleri gereğince fazla sermaye zekât ve benzeri müesseseler ile ihtiyacı olanlara dağıtılacak, sermaye tabana yayılacak ve tüketim artışı ile beraber üretim artışı ve yatırım artışı

da gerekleŖecektir. Ahilik ilkeleri doğrultusunda ekonomik faaliyetlerde ve sosyal iliŖkilerde güven kurulup, bireyler ve birey-devlet arasında dayanıŖma sağlandığında mülkiyet haklarında, hukukun üstünlüğünde ve hükümet etkinliğinde ilerlemeler sağlanarak tüm projelerde baŖarılı koordinasyon sağlanacaktır.

KalkınmıŖ lkeler kendi birey ve toplumsal yapısına uygun modeller kullanarak kalkınmıŖlardır. Örneğin G. Kore lke liderlerinin, hükümetin, halkın ve Ŗirketlerin menfaatlerini birleŖtirerek, hükümetin amaç odaklı ve disiplinli liderliği altında devletle iŖ aleminin yakın iŖ birliği ile kalkınmasını tamamlamıŖtır. Türkiye'nin daha hızlı ekonomik büyümeyi baŖarabilmesi için milli bir vizyonla belirlenmiŖ stratejik alanlarda yatırım yapması ve büyüme artırıcı tamamlayıcı müdahalelerde bulunması gerekmektedir. Türkiye'nin ekonomik kalkınmasının gerekleŖmesinde Batı merkezli topluma uygun olarak geliŖtirilen tek tip kalkınma modelleri yerine Ahilik ilkelerine dayanılarak milli bir model oluŖturulması iktisadi, sosyal ve siyasal hedeflere ulaŖmada daha fazla yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., Johnson S., and Robinson, J. (2004). Institutions as the Fundamental Cause of LongRun Growth. *NBER Working Paper*, 10481.
- Babych, Y. and Fuenfzig, M. (2012). An Application of the Growth Diagnostics Framework: The Case of Georgia. Working Papers 001-12, International School of Economics at TSU, Tbilisi, Republic of Georgia.
- Barro, R. J. and Sala-i Martin, X. (2004). *Economic Growth*. Second Edition, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Hausmann, R., Rodrik, D. and Velasco, A. (2006). Getting the Diagnosis Right: A New Approach to Economic Reform. *Finance and Development*, 43(1):12-15.
- Ianchovichina, E. and Gooptu, S. (2007). Growth diagnostics for a resource-rich transition economy : the case of Mongolia. *Policy Research Working Paper Series 4396*, The World Bank.
- Jones, C. I., and Vollrath, D. (2013). *Introduction to Economic Growth*. Third Edition, W. W. Norton & Company, New York.
- Kaanoğlu, M. (2021). Kapitalizm ve Ahilik TartıŖmalarında İslam İktisadının Yeri. *KırŖehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Fütüvvet, Ahilik ve İktisadi Hayat zel Sayısı, 150-170.
- Karagl, M. (2018). Türk İslam Medeniyetinde Ahiliğin İktisadi Hayat ve Devletin OluŖumundaki Rolü. *TASAM- Türk Asya Stratejik AraŖtırmalar Merkezi*, 263-288.
- Kelly, R. and Sokmen, A. (2019). Turkey Diagnostic. İndirilebilecek web sitesi: <https://www.ebrd.com/publications/country-diagnostics>.
- Masca, M. ve Karagl, M. (2017). BarıŖ ve Refahın Tesisinde Ahilik Kltr ve Sosyal Sermayenin Rol. *KahramanmaraŖ St İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2) , 1-18.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Rodrik, D., Subramanian, A. and Trebbi, F. (2004). Institutions Rule : The Primacy Over in Economic and Integration Geography Development. *Journal of Economic Growth*, 9 (2): 131-65.
- Sydykova, M. (2015). Diagnosing Growth Constraints in Central Asia: The Case of the Kyrgyz Republic. 55th Congress of the European Regional Science Association: “World Renaissance: Changing roles

AHİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“21. Yüzyılda Yiğitlik, Ahilik ve Dirlik”

for people and places”, 25-28 August 2015, Lisbon, Portugal, European Regional Science Association (ERSA).

Taşdemir, M. (2019). Ekonomik Büyüme, Sosyal Adalet ve Sürdürülebilirlik. *Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri* (içerisinde) (Yazarlar: M., Ergeç, E. H., Kaya, H. & Selçuk. Ö.), İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği. (Rapor No. 2019/15), İstanbul.

USAID. (2014). Inclusive Growth Diagnostic - Bangladesh. web sitesi: <https://www.gov.uk/government/publications/bangladesh-inclusive-growth-diagnostic-june-2014>

Vergil, H. (2021). Türkiye Ekonomik Büyümesi ve Kalkınması. *Türkiye'nin Kalkınım Reformu: Faizsiz Finans Sisteminin Güçlendirilmesine Yönelik Öneriler* (içerisinde), Editör: Muhammed Erkam Kocakaya, İktisat Yayınları, 209-288, 2021.